Nr 141.

Ankom till Riksdagens kansli den 16 maj 1913 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av vissa till Strömsholms hingstdepå anslagna fastigheter.

I en till Riksdagen den 4 april 1913 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 260, har Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit Riksdagen

dels medgiva, att nedannämnda, till Strömsholms hingstdepå nu anslagna fastigheter i Västmanlands län må sålunda disponeras,

att den del av Strömsholms kungsladugård i Kolbäcks socken, som benämnes Herrskogsjorden och är belägen väster om Oxelösund—Flen—Västmanlands järnväg samt norr om Herrskogsvägen och innefattar en areal av 49 hektar 81.70 ar, ävensom lägenheterna Rytterns äng och Skarpan i Rytterns socken, lägenheten Libergsäng i Torpa socken jämte det mindre område av Liberga skog i samma socken, som må finnas erforderligt för beredande av byggnadsplatser, lägenheten Kobergsäng i Arboga socken och lägenheten Husbondängen i Kungs Barkarö socken må efter verkställd styckning och saluvärdering försäljas enligt kungörelsen den 31 december 1909 angående förändrade grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar och med iakttagande av de i kungl. brevet till domänstyrelsen samma dag meddelade närmare bestämmelser i fråga om tillämpningen av berörda grunder; samt

att lägenheten Uddhagen i Kung Karls socken likaledes må försäljas, varvid det må ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma, huruvida det må medgivas Kungsörs köping att helt eller delvis förvärva lägenheten, i vilken händelse köpeskillingen skall bestämmas i den ordning, gällande förordning angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov stadgar; skolande, därest Kungsörs köping icke förvärvar lägenheten eller mer än en del av densamma, lägenheten eller den återstående delen därav försäljas enligt ovanberörda kungörelse och kungl. brev den 31 december 1909;

dels medgiva, att de för ovanberörda fastigheter Herrskogsjorden, Rytterns äng, Skarpan, Libergsäng jämte erforderlig del av Liberga skog, Kobergsäng, Husbondängen och Uddhagen inflytande köpeskillingar eller, därest och i den mån samma fastigheter icke försålts med tillträdesrätt för köpare den 14 mars 1914, från och med sistnämnda dag fastigheterna själva må tillföras statens domäners fond;

dels medgiva, att de för samma fastigheter inflytande köpeskillingar må användas till inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark ävensom till inlösen av ströängar å kronoparkerna i Norrland och Dalarna;

dels ock medgiva, att samtliga övriga till Strömsholms hingstdepå nu anslagna fastigheter må från och med den 14 mars 1914 tillföras statens domäners fond, dock, med undantag av dels det jordområde vid Strömsholm, varå själva depåbyggnaderna med tillhörande anläggningar äro belägna, jämte dessa byggnader och anläggningar ävensom så stor del av f. d. lönejordarna, som erfordras för depåpersonalens behov, dels ock den till den 14 mars 1924 utarrenderade egendomen Strömsvik.

I västra delen av Västmanlands län äger staten den stora och värdefulla egendomen Strömsholm med underlydande fastigheter, som numera är anslagen för uppehållande av därvarande hingstdepå och vars avkastning för sådant ändamål disponeras av stuteriöverstyrelsen. Huvuddelen av egendomen är utarrenderad i flera lotter, vilkas arrendetid utlöper den 14 mars 1914.

Egendomen omfattar dels två större komplexer, det ena beläget omkring själva slottet och det andra utmed västligaste stranden av Mälaren mellan Köping och Kungsör, dels ock åtskilliga ägor på spridda ställen. Ägor med en areal av 661 hektar 20.20 ar och med ett taxeringsvärde av 248,600 kronor disponeras direkt av hingstdepån. Dessa ägor äro till väsentligaste delen belägna inom Strömsholmskomplexet och utgöras i övrigt av vissa skogslotter och grusåsar. En avsevärd del

av dessa ägor inom sagda komplex har emellertid genom depåns egen försorg — alltså utan förmedling av domänstyrelsen — utarrenderats till den 14 mars 1914. Den till Strömsholmskomplexet jämväl hörande egendomen Strömsvik med en areal av 315 hektar 56 ar samt med ett taxeringsvärde av 115,300 kronor är på grund av nådigt brev den 31 december 1902 intill den 14 mars 1924 utarrenderad till remonteringsstyrelsen. Samtliga övriga ägor med en areal av 2,229 hektar 61 ar och ett taxeringsvärde av 739,600 kronor äro genom domänstyrelsens försorg upplåtna på arrende intill den 14 mars 1914 i arrendelotter av mycket växlande storlek. Den till hingstdepån anslagna egendomens totala areal uppgår till 3,206 hektar 37.2 ar, därav 1,541 hektar 40.1 ar åker, 673 hektar 19.8 ar äng, 866 hektar 64.4 ar avrösningsjord och 125 hektar 12.9 ar impediment. Den egentliga skogsmarkens areal uppgår till 697 hektar 94.2 ar, fördelad på många smärre områden. Egendomens hela taxeringsvärde uppgår till 1,103,500 kronor.

Domänstyrelsen 27/5 1910.

Sedan domänstyrelsen i skrivelse den 27 maj 1910 hemställt om föreskrifter, huru med förvaltningen av de genom styrelsens försorg för Strömsholms hingstdepås räkning utarrenderade hemman och lägenheter skulle förfaras efter den 14 mars 1914, anförde stuteriöverstyrelsen, efter inhämtande av yttrande av vederbörande depåchef, i skrivelse den 26 augusti 1911 härom bland annat följande.

Stuteriöverstyrelsen 26/8 1911.

Styrelsen ville till en början fästa uppmärksamheten vid det av chefen för depån omförmälda förhållandet, att den utarrenderade jorden, vilken i sig själv i allmänhet vore av ypperlig beskaffenhet, med få undantag befunne sig i mycket låg kultur. Anledningarna härtill vore huvudsakligen följande.

Ett icke ringa antal av de till dessa egendomar hörande smärre lägenheterna vore i saknad av byggnader, och, då de icke kunnat med fördel brukas tillsammans med huvudgårdarna, hade enda möjligheten för deras tillgodogörande hittills varit, att arrendatorerna i sin ordning utarrenderat dem till personer, som hade egna jordbruk i närheten. Tydligtvis borde vid uppgörandet av nya arrendekontrakt åtgärder vidtagas för att detta förhållande skulle upphöra.

Ett menligt inflytande å jordens kultur hade även utövats därav, att arrendeavgifterna till största delen erlagts in natura i form av hö, halm och havre, vilket tydligtvis vore till förfång för egendomarna, enär å desamma producerat hö och halm alltså icke blivit där uppfodrat.

Detta hade åter föranlett, att gödseltillgången blivit otillräcklig för egendomarnas behöriga hävd.

Härvid borde tillika anmärkas, att åbyggnaderna å den under arrendatorernas eget bruk varande jorden i de flesta fall vore otillräckliga, så att, även om arrendekontrakten icke lagt hinder i vägen för uppställandet av tillräckliga kreatursbesättningar, detta ändock icke låtit sig göra på grund av bristande ladugårdsutrymme. Visserligen hade arrendatorerna i rätt stor omfattning uppfört dem själva tillhöriga åbyggnader, men arrendatorernas byggnader vore ganska bristfälliga och i många fall olämpligt belägna.

Om egendomarna nu skulle ånyo utarrenderas, vore det tydligt, att staten måste tillse, det möjligheter bereddes arrendatorerna att uppbringa dem i högre kultur, ävensom att övriga förhållanden därstädes ordnades på ett tillfredsställande och mot nutida fordringar svarande sätt.

Depåchefen hade beräknat kostnaderna för inlösen av arrendatorernas egna byggnader till 140,000 kronor. I anledning härav ville stuteriöverstyrelsen framhålla, att, ehuru kronan icke hade skyldighet att inlösa arrendatorernas egna byggnader, åtskilliga skäl måhända kunde föranleda, att åtminstone en del av dessa efter förutgående värdering förvärvades för statsverket.

Uppenbart vore, att de direkta kostnaderna för Strömsholmsegendomarnas försättande i sådant skick med avseende å åbyggnader, att de motsvarade tidens krav och möjliggjorde ett fullt ekonomiskt utnyttjande av jorden, i varje fall skulle uppgå till ett mycket betydande belopp.

Dessa förhållanden kunde måhända framkalla tanken på, att Strömsholmsegendomarna borde antingen försäljas, för att staten måtte besparas de stora utgifter, som föranleddes av nybyggnader samt inlösen av arrendatorernas egna hus m. m. och vilka ej kunde undvikas vid ett förnyat utarrenderande, eller ock disponeras på annat sätt än vad hittills varit fallet, mot det att till stuteriöverstyrelsens förfogande ställdes en årlig ersättning, motsvarande arrendebeloppet för egendomarna.

Med anledning av stuteriöverstyrelsens framställning den 26 augusti 1911 inkom domänstyrelsen med yttranden av vederbörande domänintendent och Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län samt eget utlåtande av den 29 december 1911.

Kungl. Maj:ts befallningshavande 11/12 1911.

Kungl. Maj:ts befallningshavande förklarade sig hava vunnit fullgiltigt stöd för den uppfattningen, att ifrågavarande egendomar beträffande sättet och villkoren för deras utarrendering kommit att erhålla en undantagsställning, varigenom dessa i och för sig värdefulla fastigheters ratio-

nella brukande förhindrades, till skada och förlust ej blott för kronan utan även för vederbörande arrendatorer. Ett oavvisligt villkor för ett bättre ordnande av nämnda egendomars förvaltning syntes därför vara att de, såvitt möjligt, i fråga om dispositionen likställdes med övriga kronans jordbruksdomäner och att sålunda för dem tillämpades enahanda bestämmelser, som för dessa senare vore gällande. För sådant ändamål ansåge Kungl. Maj:ts befallningshavande nödvändigt, att noggrann undersökning gjordes till åstadkommande för de delar av fastigheterna, som icke ansåges böra försäljas, utan fortfarande skulle på arrende upplåtas, av en uteslutande från jordbrukssynpunkt lämpad plan för deras uppdelning i arrendelotter, avsedda att var för sig utarrenderas på de för andra statsdomäner vanliga villkor, sålunda mot kontant arrende och jämväl nybyggnadsskyldighet, där sådan kunde påkallas. Nu antydda omläggning i berörda egendomars förvaltning skulle emellertid otvivelaktigt efter nu löpande arrendeperiods utgång för en lång tid framåt förorsaka en högst avsevärd reducering i de därifrån inflytande årliga arrendeinkomsterna och sammanhängde sålunda på det närmaste med frågan, huruvida och på vad sätt Strömsholms hingstdepå kunde frigöras från beroendet av arrendeavkastning från nämnda egendomar, vilket viktiga spörsmål tarvade särskild utredning, innan ärendet rörande egendomarnas förnyade disposition slutbehandlades.

Domänstyrelsen 29/12 1911.

Domänstyrelsen har i sitt utlåtande instämt i vad Kungl. Maj:ts befallningshavande anfört i fråga om sättet och villkoren för en förnyad utarrendering. Genom den sålunda förordade omläggningen av arrendeupplåtelserna skulle egendomarnas värden med säkerhet komma att småningom stegras.

Departementschefen 17/5 1912.

Den 17 maj 1912 anmälde departementschefen detta ärende för Kungl. Maj:t och anförde därvid, att då det av vad stuteriöverstyrelsen sålunda anfört tydligt framginge, att genomgripande förändringar beträffande dispositionen av ifrågavarande egendomar vid nu gällande arrendeavtals upphörande borde vidtagas, det syntes departementschefen nödigt att, innan beslut i ämnet fattades, en ingående undersökning verkställdes och förslag upprättades i sådant hänseende. Strömsholmsegendomarna utgjorde tillsammans ett av de mest betydande jordbrukskomplex, som kronan för närvarande ägde. Av så mycket större vikt vore det därför att med deras disposition för framtiden så ordnades att, på samma gång staten erhölle tillbörlig avkomst av jorden, denna tjänade till utkomst och bärgning för så många som möjligt. En intensiv och fullt rationell skötsel borde uppställas som mål. Vid den ifrågavarande undersökningen

borde sålunda tagas under omprövning huruvida och i vilken mån delar av egendomen eller lägenheter därå borde försäljas eller annorledes upplåtas till småbruk och egna hem. Möjligen kunde fråga uppstå om försäljning av viss del även för annat ändamål. Plan för såväl eventuell styckning som försäljning borde uppgöras och det ungefärliga försäljningsvärdet beräknas. Vad som av egendomen ansåges böra bibehållas i kronans ägo — och detta skulle antagligen bli fallet med den övervägande delen — borde fördelas i lämpliga områden för utarrendering, i vilket sammanhang också kostnadsfrågor för inlösen eller uppförande av nödiga åbyggnader borde utredas. Olika alternativ kunde i dessa frågor tänkas framkomma. För varje till utarrendering föreslagen särskild egendom borde efter uppskattning arrendevärde jämväl föreslås.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde departementschefen om bemyndigande att tillkalla högst tre sakkunniga personer att verkställa närmare utredning i av departementschefen antydd riktning angående ordnandet efter den 14 mars 1914 av förhållandena beträffande de nu för Strömsholms hingstdepås räkning till nämnda dag utarrenderade hemman och lägenheter.

Sakkunniga. Sedan det sålunda begärda bemyndigandet av Kungl. Maj:t lämnats, anmodade departementschefen ledamoten av stuteriöverstyrelsen, godsägaren A. J. Lindström, ledamoten av Riksdagens Första kammare, redaktören A. Pers samt domänintendenten B. R. Wolffram att såsom sakkunniga verkställa den angivna utredningen. Sedan Wolffram lämnat uppdraget, har detsamma slutförts av de bägge övriga sakkunniga, vilka den 14 december 1912 avgivit betänkande jämte bilagor.

Till de sakkunnigas övervägande voro jämväl överlämnade följande till Kungl. Maj:t inkomna framställningar, nämligen:

1) från Kungsörs köping att få inköpa lägenheten Uddhagen;

2) från Kungs-Barkarö kommun att få inköpa lägenheten Tyskhagen eller viss del därav för ett bättre ordnande av kommunens fattigvårds- och skolväsen;

3) från Köpings stads- och landsförsamlingar att få för sitt tegelbruks behov inköpa vissa områden av lägenheten Köpingsön;

4) från Köpings stad att för utvidgning av området vid hamnen och för beredande av plats åt industriella anläggningar få förvärva den del av Köpingskomplexet, som är belägen norr om Hedströmmen;

5) från Snevringe härads vägstyrelse om visst förbehåll vid ifrågasatt försäljning av lägenheten Malmön; och

6) från arrendatorn L. Osswald med utbjudande till försäljning åt

kronan av visst område invid kronolägenheterna Mellanhagen, Stenhagen och Grönöhagen inom Köpingskomplexet.

Till de sakkunniga inkommo därjämte framställningar från arbetaren C. F. Brandt att få förvärva en jordlott å Fröstuna ägor i södra delen av Köpingskomplexet m. m. och från arbetaren A. G. Andersson Stick att få förvärva eller arrendera viss mark under lägenheten Husbondängen.

Efter att hava lämnat en allmän beskrivning över Strömsholms domänen hava de sakkunniga övergått till behandlingen av de frågor, som beröra det framtida ordnandet av förhållandena beträffande domänen, samt därvid utgått ifrån och såsom ledande principer vid sitt arbete rörande eventuell förnyad utarrendering av hit hörande jordområden fastslagit:

att arrendeavgäld endast bör erläggas i penningar och icke till någon del i naturaprestationer;

att foderförsäljning samt avyttrande av växande gröda i regel böra förbjudas samt att, därest i undantagsfall, till exempel då stora ängsmarker ingå i arrendet, en dylik försäljning av foder eller gröda torde kunna tillåtas, försäljningen endast må ske under de former, som eljest vid dylika försäljningar å kronoegendomar pläga fastställas;

att arrendatorn icke må tillåtas att utan särskilt tillstånd utarrendera jord till s. k. subarrendatorer;

att staten efter särskild värdering inlöser arrendatorerna tillhöriga byggnader;

att erforderliga nybyggnader samt iståndsättande av äldre behövliga byggnader bekostas av statsverket; samt

att staten bidrager till jordens fullständiga täckdikning i enlighet med bestämmelserna i 17 § nyttjanderättslagen i fråga om ersättande av kostnaderna för tegelrör.

Sedan de sakkunniga vidare yttrat sig rörande värdet av nuvarande arrendeprestationer från domänen samt kostnaderna, i händelse av en styckning av jord till småbruk, för dessas fullständiga bebyggande, hava de sakkunniga uttalat sig i fråga om dispositionen av de särskilda fastigheterna, rörande vilkas arealer och ägoslag m. m. utskottet får hänvisa till bifogade bilaga, och därvid anfört, bland annat, följande.

1. Strömsholms kungsladugård m. m.

Vad då först den arrendelott vidkommer, som består av Strömsholms kungsladugård med Kvarnhagsvretarna, Stallängen, Sävholmen, Hummelskär och en del av Jordmarken, allt i Kolbäcks socken, äro

dessa fastigheter gemensamt utarrenderade genom domänstyrelsen för ett beräknat arrendevärde av 4,784 kronor 61 öre, motsvarande omkring 24 kronor 90 öre per hektar åker.

Strömsholms kungsladugård är synnerligen gynnad med kommunikationer. Bredspårig järnväg går genom egendomen, anhaltstation är belägen i depåns och huvudgårdens omedelbara närhet och Strömsholms järnvägsstation ligger knappa 3 kilometer därifrån. Strömsholms kanal passerar genom ägorna i dess södra del, och allmän landsväg går fram över egendomen i dess längdriktning. På domänen ligga Strömsholms slott och hingstdepå, varjämte statens ridskola är förlagd hit. Då egendomen icke lämpar sig för uppdelning i småbruk och förutsättningar för egna hem saknas med undantag av det område, som är beläget väster om järnvägen och norr om Herrskogsvägen, samt då det väl kan tänkas, att staten i en framtid behöver disponera en så väl belägen egendom som denna för annat allmänt ändamål, äro de sakkunniga av den mening, att staten icke bör avhända sig Strömsholms kungsladugård.

Endast förutnämnda Herrskogsområde, vilket är utan betydelse för kungsladugården, men vars försäljande kan bliva till gagn för den å denna trakt började egnahemsrörelsen, bör, enligt deras mening, eventuellt avyttras. Detta område omfattar 25,90.60 hektar stenbunden och mindre bördig åker, 2,37.40 hektar hårdvallsäng, 21,25.50 hektar avrösningsjord och 0,28.20 hektar impedimenter samt är bebyggt med torpen Herrskogstorpet nr I och Herrskogstorpet nr II och III, de båda senare sammanbyggda. Husen tillhöra arrendatorn å kungsladugården. På grund av jordens beskaffenhet hava de sakkunniga ansett medelvärdet vid försäljningen icke kunna beräknas högre än till 300 kronor för hektar åker, äng och avrösningsjord, tillhopa cirka 15,000 kronor, vartill kommer värdet av befintliga byggnader, omkring 3,500 kronor, eller sammanlagt 18,500 kronor.

Återstående delen av kungsladugården bör enligt de sakkunnigas mening framdeles som hittills utarrenderas med undantag av de mindre områden, som äro direkt erforderliga för hingstdepån. Sakkunniga finna emellertid lämpligt, att av nu förefintliga mindre arrenden lägenheterna Koängen I och Koängen II samt, därest förenämnda omorganisation av hingstdepån genomföres, jämväl lägenheten Oxhagarna och hälften av f. d. lönejordarna läggas till huvudarrendet. Detta skulle då, efter avdrag av den till försäljning föreslagna s. k. Herrskogsjorden, komma att omfatta 181.08 hektar åker och 61.65 hektar äng.

Huvudarrendets avgäld skulle enligt de sakkunnigas beräkning komma att utgå med minst 4,700 kronor samt avgälden för de kvar-

varande mindre arrendena (synes avse Soten, Billingsklubben, Nyckelgrunden, Klubbholmen, Lilla Stafsholmen, Stafsholmen, Tartarhagen, Österängen, Kvarnhagen och del av f. d. lönejordarna) med 1,530 kronor eller för hela området tillhopa 6,230 kronor. De nuvarande arrendeavgälderna för samma områden (Herrskogstorpen inräknade) uppgå till 7,073 kronor 61 öre.

På grund av vad sålunda anförts, hava de sakkunniga beträffande ifrågavarande område föreslagit:

att kungsladugården i huvudsakliga delar bibehålles i statens ägo;

att från kungsladugårdens område den s. k. Herrskogsjorden avsöndras för att försäljas till egna hem;

att till huvudarrendet läggas ovannämnda mindre områden; samt

att ekonomihusen å området genom nybyggnader och reparationer sättas i fullgott och tidsenligt skick.

2. Hultet med Säby udde, Djurgården och Rigärdet.

Hultet är vackert och väl beläget vid Kolbäcksån i Kolbäcks socken och sammanhänger med kungsladugårdens ägor. Arrendeavgälden utgör 28 kronor 78 öre per hektar åker. Övervägande delen av åkerjorden består av lerjord och lermylla. Den är i sig själv god och kraftig, men ej i vidare hög kultur samt delvis besvärad av vattenståndet i Kolbäcksån, till skydd varemot finnes en arrendatorn tillhörig invallning, som för närvarande dock icke är i fullgott skick. Ängsmarken är bördig. Avrösningsjorden består av skog och skogbevuxen betesmark med ganska gott bete.

På grund av ägornas läge lämpar sig ifrågavarande egendom icke för styckning till småbruk eller till egna hem. Då därjämte byggnaderna äro tillfyllest för egendomen, som sammanhänger med kungsladugårdens ägor, hava de sakkunniga förordat, att egendomen bibehålles i statens ägo samt ånyo utarrenderas från den 14 mars 1914.

3. Rytterns äng.

Lägenheten, som ligger inom Rytterns socken, är väl och vackert belägen på ett avstånd av omkring 8 kilometer från huvudgården samt avskild från övriga Strömsholmsdomäner. Den brukas gemensamt med den i närheten liggande lägenheten Skarpan. Arrendeavgälden, beräknad till 730 kronor, motsvarar 32 kronor 55 öre per hektar åker.

Statens kostnader för försättande av denna gård i fullgott skick hava av de sakkunniga beräknats till 6,960 kronor, vilket belopp överstiger halva taxeringsvärdet, 12,400 kronor, å gården. Då emellertid, oaktat förenämnda förbättringar med därav följande kostnader, någon förhöjning av den nuvarande arrendeavgälden ej enligt de sakkunnigas mening kan ifrågasättas under en ny arrendeperiod, samt då gården för övrigt genom sitt avskilda läge och ägornas lämpliga storlek särdeles väl lämpar sig för självvägande brukare, föreslå de sakkunniga, att lägenheten Rytterns äng måtte, sådan den nu befinner sig, för kronans räkning försäljas, därvid, med hänsyn särskilt till de å egendomen befintliga värdefulla ekarna, saluvärdet ansetts kunna beräknas till omkring 20,000 kronor.

4. **Skarpan.**

Lägenheten ligger i Rytterns socken vid allmänna landsvägen i närheten av Rytterns kyrka. Den innehaves för närvarande på arrende av arrendatorn till Rytterns äng och brukas av honom gemensamt med denna lägenhet. Arrendeavgälden, uppskattad till 298 kronor, motsvarar 24 kronor 62 öre per hektar åker.

Då lägenheten, som är obebyggd, genom läge och lagom storlek synerligen väl lämpar sig för bildande av en eller två självständiga gårdar, föreslå de sakkunniga, att densamma måtte försäljas, sådan den nu befinnes, och anse de, att därvid ett salupris av 5,300 kronor bör kunna erhållas.

5. **Libergsäng** samt **Liberga skog.**

Libergsäng begränsas i söder av Libergsskogen och är belägen omkring 5 kilometer från Kungsör vid allmänna landsvägen mellan denna stad och Eskilstuna. Båda lägenheterna ligga i Torpa socken.

Förstnämnda lägenhet är av huvudarrendatorn utarrenderad till så kallad subarrendator, som i arrende till den förre erlägger:

hö	5,000	kilogram	à 5.5 öre	kronor	275: —
havre	12,000	»	à 10 »	»	1,200: —
				Summa kronor	1,475: —

utgörande 43 kronor 17 öre per hektar åker.

Libergsängen har synts de sakkunniga lämplig ej mindre för styckning till småbruk om 6 à 7 hektar åkerjord än även för försäljning till

egna hem. I förra fallet skulle till bebyggande av eventuellt fem småbruk av nämnda storlek staten ådragas en byggnadskostnad å omkring 50,000 kronor. Inlösen av arrendatorns byggnader beräknas till 400 kronor. De sakkunniga hava emellertid ansett, att ett dylikt bebyggande för försäljning eller för utarrendering här likasom annorstädes icke kan förordas. Däremot hava de sakkunniga föreslagit, att lägenheten försäljes styckad med tanke på upprättandet av småbruk eller egna hem.

Skogsparken åter anses böra stanna i statens ägo. Därifrån kunde emellertid möjligen böra avsöndras något mindre område i gränsen mot Libergsängen för beredande av lämpliga byggnadsplatser. Sistnämnda lägenhets försäljningspris anses kunna beräknas till 21,000 kronor.

6. Kobergsäng.

Lägenheten, som ligger omedelbart intill staden Arboga i Arboga socken, omsluter i en långsträckt oregelbunden halvcirkel stiftelseegendomen Koberg, vars arrendator jämväl arrenderar Kobergsängen.

Arrendeavgälden för lägenheten, som av huvudarrendatorn är utarrenderad till så kallad subarrendator, utgår till den förre med 1,500 kronor i penningar, utgörande 30 kronor 50 öre per hektar åker.

Ehuru jorden är bördig och dess närbelägenhet till Arboga stad ytterligare höjer dess värde, hava de sakkunniga funnit den nuvarande arrendeavgälden, särskilt i betraktande därav, att staten tillhöriga ekonomihus nästan saknas, vara tillfredsställande. Såvida lägenheten ej förses med behövliga ekonomihus, anses den knappast kunna utarrenderas till någon annan än innehavaren av Kobergs stiftelseegendom. Styckning i mindre brukningsdelar eller till egna hem skulle visserligen låta sig göra, men därvid möter den svårigheten, att utfartsvägar ej lämpligen kunna anläggas annat än i den långsträckta ägofigurens båda ändpunkter. En styckning av lägenheten i två ungefär lika stora delar anses däremot lämpligen kunna ske. Kostnaderna för två dylika gårdars bebyggande skulle emellertid enligt de sakkunnigas beräkningar belöpa sig till omkring 18,300 kronor för vardera och sammanlagt för båda gårdarna bliva:

för byggnader	kronor	36,600: —
» bidrag till täckdikning	»	3,430: —
» inlösen av arrendatorn tillhöriga byggnader, approximativt beräknat	»	3,500: —
Summa	kronor	43,530: —

På grund av de höga byggnadskostnaderna hava de sakkunniga föreslagit, att lägenheten Kobergsäng måtte försäljas, sådan den befinner sig, antingen i sin helhet eller styckad, och ansett ett försäljningspris av omkring 30,000 kronor kunna påräknas, däri icke inberäknade kostnaderna för inlösen av arrendatorns byggnader.

7. **Uddhagen.**

Denna, i Kung Karls socken belägna lägenhet har ett utmärkt vackert läge vid Mälaren omedelbart intill Kungsör.

Arrendeavgälden för lägenheten, som av huvudarrendatorn är utarrenderad till så kallad subarrendator, utgår till den förre med 850 kronor i penningar samt 5,000 kilogram havre, värderade à 10 öre till 500 kronor, eller alltså inalles med 1,350 kronor, utgörande 64 kronor 13 öre per hektar åker.

Lägenheten kan uppdelas i två småbruk, norr och söder om järnvägslinjen, om respektive 7 och 14 hektar åker. Sålunda uppdelad skulle dess bebyggande tillhopa kosta 25,300 kronor, vartill komma kostnaderna för inlösen av en arrendatorns byggnad, approximativt 200 kronor, samt till dräneringsbidrag 1,470 kronor. Arrendeavgiften anses böra nedsättas till 1,000 kronor.

Då emellertid enligt de sakkunnigas förmenande på grund av lägenhetens hävd, läge m. m. varje tanke på, att staten genom densammas uppdelande på detta sätt med därav följande kostnader skulle disponera denna lägenhet, är utesluten, bör enligt de sakkunnigas åsikt lägenheten givetvis försäljas sådan den för närvarande befinnes, och hava de sakkunniga därvida förordat bifall till Kungsörs köpings framställning om eventuellt inköp av densamma. I betraktande av lägenhetens synnerligen gynnsamma och natursköna läge samt de vackra och värdefulla ekparkerna, anse de sakkunniga, att ett försäljningspris av 35,000 kronor bör kunna erhållas.

8. **Husbondängen.**

Denna lägenhet i Kungs Barkarö socken ligger ungefär 6 kilometer från Kungsör vid allmänna landsvägen åt Björskog.

Arrendeavgälden för lägenheten, som av huvudarrendatorn är utarrenderad till så kallad subarrendator, utgår till den förre efter 45 kronor 54 öre per hektar åker.

Sakkunniga föreslå därför, att lägenheten sådan den befinnes, försäljes antingen i sin helhet eller uppdelad i exempelvis tre ungefär lika stora lotter.

I betraktande av åkerjordens nuvarande mindrevärdiga beskaffenhet anse de priset för densamma ej kunna sättas högt. Då emellertid ekparkerna, som äro för obetydliga för att bibehållas i kronans ägo, beräknas vara värda omkring 12,000 kronor, anse de, att saluvärdet å hela egendomen kan beräknas till 25,000 kronor.

Andersson Sticks förberörda framställning anses böra beaktas vid eventuell försäljning.

9. Köpingskomplexet och Köpings djurgård.

Det så kallade Köpingskomplexet omfattar de gemensamt utarrenderade kronolägenheterna Köpingsön, Byslätten, Tranviken, Gubbgrundet, Grönöhagen, Mellanhagen, Stenhagen, Fiskhagen, Norra och Södra Tallholmen, Botten, Tyskhagen, Myskhagen och Jordmarken jämte öarna Linlandet, Suggskär och Harsten i Köpings och Kungs Barkarö socknar. Inom detta område ligga även lägenheterna Köpings djurgård, särskilt utarrenderad, samt Åshagen, Jägaråsen, Malmön, Vitön, Runskär och Sänkslätten eller Sankslåttern, direkt disponerade av depån.

Denna domän, som till arealen är den största av de under Strömsholms hingstdepå lydande egendomarna, sträcker sig från Köpings stads gräns i norr till Kungsörs kungsladugård i söder samt bildar en långsträckt ägofigur av 8.7 kilometers längd. Den begränsas i öster av Köpingsån och Mälaren samt delas ungefär på mitten av Hedströmmen.

Innan de sakkunniga framlagt detaljerade beskrivningar och förslag rörande denna betydande egendom, hava de lämnat en kortfattad allmän redogörelse därav för underlättande av ett riktigt förstående av de i vissa fall säregna och ogynnsamma förhållanden, under vilka densamma i årtionden brukats. Ifrågavarande område i dess helhet, med undantag allenast av Runskär, innehåller i areal:

	har	ar	kvm.
Åker	802	72	18
Äng	483	06	70
Avrösningsjord	189	54	68
Impedimenter	21	73	10
Summa	1,497	06	66

Av denna areal ligger *norr* om Hedströmmen:

	har	ar	kvm.
Åker	374	21	50
Äng	218	30	10
Avrösningsjord	88	26	70
Impedimenter	8	47	10
Summa	689	25	40

samt *söder* om Hedströmmen:

Åker	428	50	68
Äng	264	76	60
Avrösningsjord	101	27	98
Impedimenter	13	26	—
Summa	807	81	26

Norr om Hedströmmen belägna ägor.

Åkerjorden är i allmänhet mindre väl hävdad. Avrösningsjorden är till en areal av omkring 58 hektar skogbärande med, bland annat, 1,392 ekar. Avdikningen är bristfällig på grund av svårigheten att avleda vattnet.

Staten äger ett tiotal gamla lador, brandförsäkrade för 6,000 kronor men i värde uppskattade till högst 3,500 kronor. Arrendatorn tillhöriga byggnader äro brandförsäkrade för 88,840 kronor samt äro till större delen i gott skick.

Därest staten skulle i sin ägo behålla denna del av Köpingskomplexet samt fortfarande utarrendera densamma, anses det bliva nödvändigt, att staten

1:o) efter särskild värdering inlöser arrendatorn tillhöriga byggnader;

2:o) verkställer betydliga nybyggnader;

3:o) bekostar upptagandet av de nödvändigaste avloppsgravarna, samt

4:o) bidrager till åkerjordens fullständiga täckdikning.

På grund av Köpings stads föreliggande framställning om förvärvande av ifrågavarande område hava de sakkunniga icke ansett nödigt att framlägga detaljerade stycknings- och organisationsplaner samt att specificera de utgifter, som dessa skulle medföra. Sakkunniga hava emellertid beräknat, att inlösen av arrendatorn tillhöriga byggnader skulle kosta 62,000 kronor samt uppförande av nybyggnader, upptagande av avloppsgravar och dräneringsbidrag skulle draga minst 114,000 kro-

nor, tillhopa 176,000 kronor, utan att dock därmed förhållandena bleve på ett tidsenligt sätt ordnade. Dessa kostnadsberäkningar äro nämligen gjorda under förutsättning, att egendomen bebygges och iståndsättes med minsta möjliga kostnader för staten och därför uppdelas i endast fyra arrendegårdar om respektive 59.07 hektar, 79.62 hektar, 93.55 hektar och 138.16 hektar åker med lämplig fördelning av närliggande betydliga ängsmarker. Skulle området åter styckas i mindre brukningsdelar om 7—20 hektar samt av staten bebyggas för att försäljas eller utarrenderas, komme byggnadskostnaderna givetvis att högst väsentligt ökas, och skulle ett dylikt förslag ställa sig ännu mera ofördelaktigt för staten.

För en eventuell försäljning till Köpings stad av detta komplex anse sig de sakkunniga böra saluvärdera detsamma *lägst* till 315,000 kronor. Om egendomen i sitt nuvarande skick kan anses vara värd nämnda belopp, och om därtill läggas förberörda kostnader å 176,000 kronor, skulle densamma sålunda i statens ägo komma att representera ett värde av 491,000 kronor.

I arrende anses, därest foder- och grödförsäljning ej vidare komme i fråga, under en följande arrendeperiod kunna högst beräknas:

för	328	hektar	åker	à 30	kronor	kronor	9,840: —
»	46	»	»	à 20	»	»	920: —
»	61	»	äng	à 20	»	»	1,220: —
»	90	»	»	à 10	»	»	900: —
»	67	»	vass och fräken	à 8	kronor	»	536: —
					Summa	kronor	13,416: —

motsvarande 2.7 procent av ovanberäknade egendomsvärde.

Vid försäljning till Köpings stad av detta område har därjämte ansetts böra beaktas, att större delen av den till omkring 200 hektar uppgående ängsmarken är av ringa värde för staden, varemot det å Malmön belägna grus- och sandtaget (Malmön är ej utarrenderad) äger ett betydande sådant, samt att området, förutom 40 hektar växtkraftig och ganska vacker barrskog, upptager omkring 18 hektar ekbackar med ekar till ett värde av minst 20,000 kronor.

På grund av föreliggande utredning och då området syntes vara behövligt för Köpings stads utvidgning, tillstyrka de sakkunniga försäljning till staden av detsamma under förutsättning att därför erhålles en försäljningssumma av minst 315,000 kronor, och borde bland försäljningsvillkoren upptagas skyldighet för köparen att efter särskild värdering inlösa arrendatorn tillhöriga byggnader.

I fråga om Snevringe härads vägstyrelses framställning rörande förbehåll av fortfarande rätt för häradets väghållningsskyldiga att hämta grus å Malmön vid eventuell upplåtelse till Köpings stad av denna lägenhet hava de sakkunniga, enär ett dylikt förbehåll skulle inverka menligt vid en eventuell försäljning av hela området till Köpings stad, och då tillgång till grustäkt förefinnes och kan erhållas å den endast omkring ett par kilometer därifrån belägna lägenheten Jägaråsen, avstyrkt bifall till densamma.

Köpings stads och landsförsamlingars ansökan om förvärv av viss del av ifrågavarande område för utvidgning av sitt tegelbruk skulle, därest hela området komme att försäljas till Köpings stad, icke föranleda någon vidare åtgärd, men, även om denna försäljning icke kommer till stånd, anse sig de sakkunniga icke kunna tillstyrka framställningen huvudsakligen av det skäl, att tegelbruket i fråga, som drives i mycket liten skala, synes vara av ringa betydelse för såväl staden som orten, varjämte tillgången på för tegelbränning lämplig lera är för ringa för anläggande av ett större tegelbruk.

Söder om Hedströmmen belägna ägor.

Åkerjorden och ängsmarken äro även härstädes överhuvud taget i låg kultur och dålig hävd. Största delen av detta stora område är mycket besvärat av vatten, som för närvarande ej kan avledas, emedan behövliga avloppsgravar saknas. För att höja egendomen ur dess nuvarande lägervall är det därför enligt de sakkunnigas mening såsom en första åtgärd nödvändigt att medelst effektiv avdikning och delvis genom invallning torrlägga jorden till den omfattning, som kan bliva ekonomiskt bärande. Då de sakkunniga tillika äro av den mening, att detta arbete bör igångsättas utan tidsutdräkt, anse de sakkunniga, att — antingen egendomen kommer att helt eller delvis försäljas eller bibehållas i statens ägo — staten bör på sin bekostnad låta utföra de torrläggningsarbeten, som kunna befinnas lämpliga. Till ledning vid bedömande av de åtgärder, som härvid äro nödiga, ävensom för att styrka sin uppfattning härutinnan, hava de sakkunniga låtit utföra avdikningsplan och kostnadsberäkningar, vilka utarbetats av lantmäteriauskultanten A. L. Viding i Västerås. Enligt dessa beräkningar skulle kostnaderna för nämnda arbeten uppgå till 19,200 kronor.

Enligt Vidings utredning skulle genom de ifrågasatta åtgärderna 280 hektar bliva så avdikade, att de kunde fullständigt dräneras. Lägges härtill den åkerareal, som, oberoende av ifrågavarande avdiknings-

plan, kan dräneras och som av de sakkunniga visserligen icke kunnat exakt uppgivas men som ansetts kunna beräknas till omkring 50 hektar, bör enligt förut angiven beräkningsgrund statens bidrag till en fullständig täckdikning med rör av ifrågavarande 330 hektar uppgå till 23,100 kronor.

En del väganläggningar äro jämväl behövliga å detta område, men, då frågan därom vore beroende på områdets framtida uppdelning, hava de sakkunniga icke häröver uppgjort någon plan eller kostnadsberäkning.

Avrösningsjorden är beväxt med barrskog och ek å de utefter Mälaren belägna Åshagarna och Jägaråsen samt utgöres dessutom av större och mindre, vanligen särdeles vackra ekhagar och ekbackar med tillsammans 3,365 ekar.

Staten äger två lador, brandförsäkrade för 1,000 kronor men värda högst 800 kronor, under det arrendatorn tillhöriga byggnader hava ett brandförsäkringsvärde av 41,990 kronor.

Området låter sig synnerligen väl uppdelas i mindre gårdar med någorlunda jämn fördelning i åker- och ängsmark. Fröstuna egendom (å Södra Tallholmen), bebyggd med ekonomihus beräknade efter en areal av omkring 150 hektar åker samt brandförsäkrade för 30,390 kronor, bör enligt de sakkunnigas mening såsom särskild brukningsdel bibehållas, men dess nuvarande åkerareal, 160 hektar, något minskas. Därest, med undantag av nämnda egendom, övrig mark tillhörande ifrågavarande domän skulle komma att styckas till mindre gårdar om 6 à 7 eller 10 à 15 hektar, skulle å området kunna bildas 15 gårdar av den förra typen och 13 av den senare. Bebyggandet av dessa skulle för staten belöpa sig till

för 15 gårdar enligt förut angiven byggnadsplan I à 10,000 kronor	kronor	150,000: —
» 13 gårdar enligt förut angiven byggnadsplan II à 15,300 kronor	»	198,900: —
Summa	kronor	348,900: —
Härtill komma kostnaderna för inlösen av arrendatorerna tillhöriga hus, vilka, med undantag av ladugården å Fröstuna egendom, befinna sig i ganska gott skick, approximativt beräknade till	kronor	35,000: —
vidare tillkommer bidrag till täckdikning	»	23,100: —
Summa	kronor	407,000: —

Häri äro ej inbegripna 19,200 kronor för förutnämnda gravar och invallning, vilket arbete sakkunniga förutsätta under alla förhållanden kommer att bliva en utgift för staten.

Det kunde emellertid knappast förmodas, att staten vore villig att i jordbruksfastigheter nedlägga så betydande belopp, detta så mycket mindre som vid en eventuell ny utarrendering de nuvarande arrendeavgifterna ej kunde höjas utan säkerligen måste ganska väsentligt nedsättas.

För en kommande arrendeperiod ansåge nämligen de sakkunniga arrendeavgälden knappast kunna beräknas högre än:

för	330	hektar	åker	à	24	kronor	kronor	7,920: —
»	98	»	»	»	20	»	»	1,960: —
»	120	»	äng	»	15	»	»	1,800: —
»	144	»	»	»	10	»	»	1,440: —
						Summa	kronor	13,120: —

motsvarande 3.08 procent av egendomsvärdet.

De sakkunniga hysa därför den uppfattningen, att ifrågavarande område med undantag av vissa, nedan nämnda skogsarealer bör försäljas. Den till Myskhagen och Jordmarken hörande med tillhopa 1,944 ekar beväxta hagmarken, som gränsar till Kungsörs kungsladugårds hagmarker, bör enligt deras mening lämpligen undantagas och förenas med dessa. Därest Kungs Barkarö kommuns ansökan om förvärv av Tyskhagen bifalles endast i vad den avser en angiven mindre del därav, torde den på andra delen belägna hagmarken jämväl böra läggas till Kungsörs kungsladugård. Följande, med ek och barrskog bevuxna lägenheter eller delar därav syntes sålunda böra bibehållas i statens ägo, nämligen:

1:o)	Jägaråsen, innehållande	9.81	hektar
2:o)	Åshagarna, »	21.60	»
3:o)	av Myskhagen »	7.92	»
4:o)	av Jordmarken »	7.10	»
5:o)	av Tyskhagen under förutsättning att Kungs Barkarö kommuns härovan omförmälda framställning om inköp av hela lägenheten icke komme att bifallas	7.96	»
	Summa	54.39	hektar

Av dessa områden äro Jägaråsen och Åshagarna beväxta med yngre barrskog samt ekar till ett antal av 874, varjämte därå finnas stora tillgångar av sand och grus.

Den med förberörda undantag till försäljning lämpliga marken anses, under förutsättning att avloppsgravar m. m. på statens bekostnad utföras enligt förut angivet förslag, vid en eventuell försäljning kunna inbringa

för 330	hektar	åker à 400	kronor	132,000: —	
» 98	»	» » 300	»	29,400: —	161,400: —
» 120	»	äng » 300	kronor	36,000: —	
» 144	»	» » 200	»	28,800: —	64,800: —
» 46	»	avrösningsjord, bevuxen med barr- och ekskog			10,000: —
				Kronor	236,200: —
med avdrag av avdikningskostnaderna					19,200: —
				Summa *netto* kronor	217,000: —

Arrendatorerna tillhöriga byggnader böra efter särskild värdering lösas av eventuella köpare.

Beträffande L. Osswalds framställning att staten skulle inköpa viss honom tillhörig, till Köpingskomplexet gränsande mark finna sakkunniga icke några skäl därtill föreligga, vare sig förevarande del av Köpingskomplexet kommer att avyttras eller icke.

Vad angår den av Kungs Barkarö kommun gjorda ansökan om inköp av lägenheten Tyskhagen eller del därav, hava de sakkunniga förordat bifall till densamma, dock endast i vad den avser inköp av en utav kommunen angiven mindre del om 6.312 hektar.

I fråga om arbetaren Brandts framställning anse de sakkunniga, att densamma endast torde kunna avgöras i sammanhang med de åtgärder, som kunna komma att vidtagas beträffande hela området.

I händelse de till Strömsholms hingstdepå hörande hemman och lägenheter oförminskade skulle bibehållas i statens ägo, samt de åtgärder vidtoges, som av de sakkunniga under sådan förutsättning föreslagits i fråga om upprättande av småbruk, dessas fullständiga bebyggande på statens bekostnad, inlösen av arrendatorerna tillhöriga byggnader, iståndsättande av dessa och statens egna byggnader samt bidrag till dränering och annan avdikning, skulle statens kostnader härför inalles uppgå till följande högst betydliga belopp:

för inlösen av arrendatorernas byggnader	kronor	125,700: —
» nybyggnader och reparationer	»	693,400: —
» täckdikning	»	73,220: —
» annan avdikning	»	29,200: —
	Summa kronor	921,520: —

motsvarande i det närmaste det för ifrågavarande område (d. v. s. utom Strömsvik) angivna taxeringsvärde, 988,200 kronor.

Taxeringsvärdet å samtliga Strömsholmsdomäner, Strömsvik inräknat, utgör 1,103,500 kronor. Lägges detta belopp till grund för en värdeuppskattning av desamma, skulle, — sedan förberörda kostnader tillhopa 921,520 kronor, blivit nedlagda därå — domänerna för staten representera ett värde av 2,025,020 kronor. De inkomster, som skulle anses utgöra den årliga räntan å detta kapital under en kommande arrendeperiod, torde enligt sakkunnigas beräkningar bliva följande:

arrendeavgäld	kronor	46,182: —
skogarnas nettoavkastning	»	12,000: —
Summa	kronor	58,182: —

motsvarande 2.87 procent å berörda värde.

Genom försäljning av de utav sakkunniga därtill föreslagna delarna av Strömsholmsdomänerna skulle komma att inflyta	kronor	706,000: —
efter avdrag för avdikningskostnader å Köpingskomplexet söder om Hedströmmen	»	19,200: —
	kronor	686,800: —

varjämte genom en sådan åtgärd följande kostnader skulle inbesparas, nämligen:

för inlösen av arrendatorerna tillhöriga byggnader	kronor	103,000: —
» nybyggnader och reparationer	»	601,700: —
» täckdikning	»	60,620: —
» annan avdikning	»	10,000: —
Summa	kronor	1,462,120: —

Enligt sakkunnigas förslag skulle i statens ägo förbliva:

		Taxeringsvärde:
1) *Strömsholms kungsladugård* m. m. jämte av hingstdepån disponerade byggnader (med undantag av till försäljning föreslaget mindre område)	kronor	282,000: —[1])
2) *Hultet* m. m.	»	56,000: —
3) *Liberga skog* och skogvaktarboställe	»	61,500: —
4) *Åtskilliga skogs- och hagmarker*	»	—
Summa	kronor	399,500: —

[1]) Det till försäljning föreslagna mindre områdets avskiljande anses icke inverka på taxeringsvärdet.

samt

5) *Strömsvik* ..... kronor 115,300: —

Summa kronor 514,800: —

Om till ovannämnda belopp, 514,800 kronor, läggas samtliga av de sakkunniga beräknade kostnader för sistnämnda egendomars iståndsättande, uppgående till:

för kungsladugården ..... kronor 108,400: —[1])
» Hultet ..... » 18,600: —

Summa kronor 127,000: —

kan den domän, som skulle i statens ägo behållas, åsättas ett totalvärde av 641,800 kronor resp. 631,800 kronor.

De sakkunniga meddela, att de under hand inhämtat, att vid en eventuell försäljning flera av egendomarnas arrendatorer antagligen önska med äganderätt förvärva de av dem arrenderade gårdarna eller delar av desamma.

Såsom av utredningen framgår, anse de sakkunniga sig utan tvekan böra förorda, att Strömsholms kungsladugård med närliggande angivna egendomar behålles i statens hand, helst som dessas avkastning redan nu är tillfredsställande och i framtiden efter all sannolikhet blir det i än högre grad. Den ganska vidsträckta försäljning av statsjord, som av de sakkunniga föreslås, har av dessa i varje speciellt fall motiverats. Som därav framgår, är det huvudsakligen de höga kostnader, som skulle bliva en följd av domänernas uppdelande i mindre lotter och dessas bebyggande på statens bekostnad, som varit bestämmande för de sakkunniga vid deras förslag till egendomarnas försäljning. Genom den anordning, som de sakkunniga förordat, stannar i alla händelser den allra största delen av skogsmarken i statens ägo, varjämte de för den genom sina ekängar egendomliga och vackra Mälarnaturen mest typiska delarna komma att fortfarande ligga under statens hägn.

Domänstyrelsen 27/1 1913.

Med anledning av de sakkunnigas betänkande har domänstyrelsen avgivit utlåtande den 27 januari 1913 och därvid överlämnat yttranden av vederbörande överjägmästare och Kungl. Maj:ts befallningshavande, vilka anslutit sig till de sakkunnigas förslag och har styrelsen för egen del anfört bland annat följande.

---

[1]) Kan under förut angiven förutsättning minskas med 10,000 kronor.

Av det huvudsakliga skälet att kostnaderna för egendomarnas uppdelande i mindre lotter och dessas bebyggande på statens bekostnad skulle bliva avsevärt höga, hade de sakkunniga kommit till den uppfattning, att det vore för staten förmånligast att avyttra större delen av ifrågavarande egendomar. Visserligen syntes detta skäl vara beaktansvärt, men, om icke genom ett avyttrande kunde tillgodoses den nu rådande strävan att åstadkomma lämpliga egna hem, vare sig större eller mindre, syntes försäljning icke vara att tillråda i vidare mån, än att nämnda syfte kunde förverkligas. Då förutsättningar för bildande av egna hem å ifrågavarande ort otvivelaktigt förefunnes, hölle styrelsen före, att vid föryttring av dessa egendomar avseende i främsta rummet borde fästas vid nämnda ändamål. Beträffande de egendomar eller delar därav, i fråga om vilka sådana förutsättningar saknades, syntes det styrelsen, att dylika egendomar lika väl kunde bibehållas åt staten och fortfarande utarrenderas. En mera ingående undersökning härutinnan syntes dock tarvas särskilt beträffande huvuddelen av det i betänkandet omförmälda så kallade Köpingskomplexet. Detta sönderfölle i två delar, den ena belägen norr om Hedströmmen och den andra söder därom. Den norra delen hade staden Köping, intill vilken densamma gränsade, anhållit att få förvärva. Med anledning härav hade de sakkunniga icke ansett nödigt att framlägga detaljerad styckningS- och organisationsplan, utan på grund av de höga kostnader, som bebyggande och dränerande av detta område, uppdelat i större och mindre arrendegårdar, approximativt beräknats kräva, tillstyrkt försäljning av området i dess helhet till nämnda stad. För sin del kunde domänstyrelsen ej finna, att staden ådagalagt behov för närvarande av hela detta område, som omfattade enligt betänkandet en areal av ej mindre än 689.2540 hektar. De ändamål, för vilka detsamma enligt ansökningen skulle användas, nämligen för hamnens behov och industriella anläggningar, syntes kunna tillgodoses genom upplåtelse av ett avsevärt mindre område såsom lägenheten Byslätten, därav jämlikt nådiga brevet den 8 maj 1874 ett område redan överlämnats till staden, och av Köpingsön östligaste delen eller ett område sträckande sig söderut utmed den förut till staden jämlikt nådiga brevet den 1 juni 1894 upplåtna strandremsan. Däremot borde enligt styrelsens förmenande lägenheterna Runskär, Vitön och Malmön, vilken sistnämnda enligt betänkandet vore bevuxen med växtkraftig och ganska vacker tallskog samt ekar av betydande värde och å vilken tillika vore beläget ett synnerligen värderikt grus- och sandtag, ej avhändas kronan. I anslutning till vad styrelsen härovan anfört syntes närmare utredning böra verkställas angående

lämpligheten av försäljning av området i övrigt till bildande av egna hem. I den mån området befunnes ej lämpa sig härför, ansåge styrelsen detsamma tillsvidare böra i statens ägo bibehållas och ånyo utarrenderas.

Köpings stads- och landsförsamlingars ansökning om förvärv av viss del av lägenheten Köpingsön finge styrelsen i likhet med de sakkunniga avstyrka. Snevringe härads vägstyrelses framställning syntes, därest Malmön komme att bibehållas, ej föranleda vidare åtgärd.

Vad den södra delen av Köpingskomplexet anginge, ville styrelsen uttala sig för lämpligheten av att bibehålla de med ek och barrskog bevuxna lägenheterna Jägaråsen, Åshagarna med därutanför i Mälaren belägna holmar samt vissa angivna delar av lägenheterna Myskhagen, Jordmarken och Tyskhagen. Kungs Barkarö församling syntes ej böra förvägras att av återstoden av sistnämnda lägenhet förvärva det i ansökningen avsedda mindre området, dock först efter skedd uppskattning i den ordning, som beträffande dylika upplåtelser vore vedertagen. Den därefter återstående delen av samma lägenhet borde antingen disponeras tillsammans med Kungsörs kungsladugård eller försäljas. Vidkommande återstoden av den södra delen av Köpingskomplexet, vilken enligt de sakkunnigas uttalande läte uppdela sig i större och mindre brukningsdelar, syntes, innan frågan om dess framtida disposition avgjordes, böra förfaras på enahanda sätt, som av styrelsen föreslagits i fråga om viss del av den norra delen, varvid den i betänkandet omförmälda ansökningen av arbetaren Brandt borde beaktas.

De för närvarande tillsammans med Köpingsön, Byslätten m. fl. lägenheter utarrenderade, särskilt för sig belägna lägenheterna Libergsängen, Kobergsängen, Uddhagen och Husbondängen ansåge styrelsen böra disponeras på sätt i betänkandet föreslagits, dock ville styrelsen förorda, att Kobergsängen upplätes styckad och att vid försäljningen av Uddhagen till Kungsörs köping fästes förbehåll i syfte att den å denna lägenhet befintliga invid Mälaren belägna ekparken för framtiden bevarades. Styrelsen erinrade härjämte, att köpingen genom nådigt brev den 31 december 1912 erhållit tillstånd att draga en avloppsledning genom bland annat sistnämnda lägenhet. Vid upplåtelse av Husbondängen borde undantagas för att i statens ägo behållas den inom lägenhetens område belägna ekparken och återstoden borde försäljas uppdelad i lotter med beaktande därvid av Andersson Sticks i betänkandet omförmälda ansökning om markupplåtelse från lägenheten.

Den intill Libergsängen belägna Libergsskogen borde bibehållas, dock på sätt i betänkandet ifrågasatts med den inskränkning i området, som kunde vara nödig för upplåtelse av ängen i lämpliga lotter.

Vad i betänkandet förordats i fråga om dispositionen av de inom Kolbäcks samt Rytterns socknar belägna hemman och lägenheter syntes styrelsen lämpligt. Härvid ville styrelsen emellertid särskilt fästa uppmärksamheten vid de i Mälaren i närheten av Strömsholms kungsladugårds ägor belägna lägenheterna Stavsholmen med Lilla Stavsholmen och Tallklubben samt de skogbeväxta holmarna Soten och Billingsklubben. Om dessa lägenheters framtida disposition innehölle betänkandet ej särskilt yttrande. Styrelsen ville för sin del tillstyrka, att sagda lägenheter, belägna som de vore i närheten av annan kronans till bibehållande föreslagen jord, fortfararande såsom hittills var för sig utarrenderades.

I fråga om eventuell förnyad utarrendering av egendomarna hade de sakkunniga framlagt vissa principer, som därvid borde följas till förekommande av och rådande av bot för de nu påpekade, av det nuvarande utarrenderingssättet uppkomna missförhållandena. Dessa principer ansåge styrelsen böra godtagas. Däremot innehölle betänkandet intet yttrande och förslag om de närmare villkoren för utarrenderingen med undantag av att en approximativ beräkning av arrendeavgäldens storlek verkställts. Därför syntes en ny förrättning bliva av nöden för upprättande av förslag till arrendevärde och de närmare vilkor, varunder utarrendering borde ske. Givetvis borde härvid de sakkunnigas uttalanden och anvisningar kunna tjäna till ledning. I detta sammanhang ville emellertid styrelsen redan nu framhålla önskvärdheten därav, att utarrenderingarna måtte i möjligaste mån ske enligt samma grunder och villkor, som gälla beträffande de för statsverkets räkning utarrenderade kronoegendomar.

Åt en för berörda ändamål utsedd värderingsnämnd borde ock uppdragas att upprätta fullständiga styckningsplaner beträffande de områden, som bestämdes till uppdelning, samt att verkställa saluvärdering av samma områden och övriga, som ifrågakomme att försäljas, varvid i fråga om de områden, som skulle upplåtas till stad eller köping, värdet borde beräknas med hänsyn till de ändamål, vartill områdena kunde vara avsedda att för framtiden användas.

Det syntes styrelsen lämpligt, att köpeskillingarna för sistnämnda slag av de till upplåtelse förekommande områden sedermera fastsloges enligt expropriationslagens bestämmelser, att områden, å vilka avsåges att bereda egnahem åt mindre bemedlade och obemedlade, upplätes enligt de i kungörelsen den 31 december 1909 stadgade grunder och skrivelsen samma dag angående tillämpningen av samma grunder samt att övriga saluområden utbjödes å offentlig auktion på de i nådiga brevet den 29 maj 1874 stadgade villkor.

Av det av styrelsen anförda framginge, att de delar av ifrågavarande egendomar, vilka enligt styrelsens mening borde i statens ägo bibehållas, utgjordes, förutom av de i betänkandet angivna fastigheter, jämväl av Malmön, Vitön, Runskär, ekparken å Husbondängen samt eventuellt delar av köpingskomplexet, som efter förnyad utredning ej funnes lämpliga att avyttra.

Stadsfullmäktige i Köping.

Uti en till jordbruksdepartementet den 10 mars 1913 inkommen skrift hava stadsfullmäktige i Köping, under anförande att föga utsikt syntes finnas för förvärvande åt staden av hela det i stadens föregående framställning åsyftade området, anhållit att få förvärva åtminstone det å en skriften bilagd karta med grönt inramade och med »A» betecknade området, bestående av

dels A1	Byslätten	(inramat med rött)	.....	cirka	67.788	hektar
dels A2	av Köpingsön	(» » blått)	.....	»	89.384	»
dels A3	» d:o	(» » gult)	.....	»	3.301	»
dels A4	» Djurgården	(» » brunt)	.....	»	26.774	»
			inalles	ungefär	187.247	hektar

Stadsfullmäktige hava till utveckling av denna ansökan anfört följande.

Byslätten, området A1, inramat med rött, som låge närmast staden och hade den bästa grunden, syntes i första hand böra ifrågakomma för industriella anläggningar, men då dessa såväl direkt som med tanke på möjliga framtida utvidgningar krävde stora områden, hade jämväl en del av Köpingsön begärts för detta ändamål.

Området A2, inramat med blått, av Köpingsön begränsades i öster av en förut av staden exproprierad remsa närmast ån av cirka 50 meters bredd. Väster om denna remsa vore marken till omkring 200 meters bredd mycket lågländ och sank samt till större delen otjänlig för odling. Längre västerut stege marken småningom och erbjöde först högre upp fast mark för bebyggande. Den östligaste delen av A2 kunde i dess nuvarande skick knappast av någon tillgodogöras. Staden åter skulle kunna utnyttja den till upplagsplats för mudder, som redan nu kunde uppläggas där i stället för att forslas ut i Mälaren och där utkastas till men för fisket. En blivande fördjupning eller utvidgning av segelleden skulle betydligt underlättas, om muddret finge uppläggas å förenämnda område. På sådant sätt skulle denna mark småningom bliva torrlagd och användbar till upplagsplatser, varå hamnen redan nu lede stor brist.

För segelledens utvidgning, för förvärvandet av upplagsplatser för hamnen och för erhållandet av industriområden för sådana industriella anläggningar, vilka fordrade närhet till upplagsplatser vid hamnen, vore ifrågavarande del av Köpingsön, A2, för staden synnerligen behövlig. Det syntes också vara ungefärligen denna del av Köpingsön, som domänstyrelsen ansett kunna överlåtas till staden.

Det borde påpekas, att på Köpingsåns vänstra eller östra strand, på grund av en längs och på kort avstånd från ån löpande bergsträckning, icke funnes utrymme för vare sig upplagsplatser eller industriområden.

Då det skulle kunna anmärkas, att avståendet av området A2 skulle vara till men för det ovanför liggande området, som därigenom bleve avstängt från tillträde till Köpingsån, ville stadsfullmäktige framhålla, att staden förut ägde strandremsa längs Köpingsåns hela högra strand och sålunda redan avstängde det ovanför liggande området.

I närheten av de industriella områdena erfordrades, som erfarenheten visat, också utrymme för anläggande av arbetarkvarter. Till sådant ändamål syntes väl lämpa sig den triangulära med gult inramade delen av Köpingsön, väster om körvägen, A3, samt det med brunt inramade området av Djurgården, A4. Särskilt skulle den inom sistnämnda område befintliga ekbacken vara lämplig till öppen plats för arbetarbefolkningen.

Departementschefen.

Departementschefen har för sin del i ärendet uttalat följande.

Vid behandling av frågan om disposition av Strömsholmsegendomarna efter den 14 mars 1914, då de flesta arrendekontrakten utlöpa, uppkommer i första hand, synes det mig, spörsmålet huruvida dessa egendomar fortfarande böra vara anslagna för stuteriväsendets behov eller överföras till statens domäners fond och disponeras på samma sätt som statens domäner i allmänhet.

I detta hänseende har stuteriöverstyrelsen i sitt yttrande den 1 mars 1913 förordat, att statsverket skulle den 14 mars 1914 omedelbart för egen räkning övertaga domänen ifråga, så att styrelsen med nämnda tidpunkt gjordes oberoende av de åtgärder ifråga om egendomens utarrendering eller försäljning, som kunde varda beslutade. Styrelsen synes också vid sin framställning om upprättande av ett statsstuteri vid Ottenby tänkt sig att under förutsättning av bifall till detta förslag Strömsholmsdomänen skulle av statsverket användas för annat ändamål än hästväsendet, exempelvis till försäljning av lämpliga delar. Givetvis har stuteriöverstyrelsen därvid alltid utgått ifrån att vederlag för de

därigenom minskade inkomsterna skulle beredas styrelsen genom ökade direkta statsanslag.

Vad de sakkunniga anfört samt av vederbörande myndigheter vitsordats rörande Strömsholmsegendomarnas nuvarande beskaffenhet och deras ur jordbrukssynpunkt i allmänhet dåliga hävd samt de orsaker, som föranlett detta tillstånd, synes mig utgöra tungt vägande skäl emot det nuvarande dispositionssättet. Enligt den av de sakkunniga verkställda utredningen erfordras, därest egendomarna fortfarande skola bibehållas i kronans ägo och utarrenderas, ensamt till inlösen av arrendatorerna tillhöriga byggnader samt till nybyggnader och byggnadsreparationer ett belopp av 819,100 kronor. Skola, under förutsättning att dessa egendomar fortfarande skola vara anslagna till stuteriväsendet, nämnda kostnader bestridas av avkastningen från egendomarna, vilket ju är det naturliga, så lära inkomsterna från dessa egendomar för stuteriöverstyrelsen bli under lång tid så nedsatta, att styrelsens behov av medel icke blir tillgodosett utan särskilt tillskott av statsmedel utöver nuvarande anslag. Den andra utvägen att låta staten genom direkta anslag bekosta grundförbättringar, byggnadsreparationer och nybyggnader, under det styrelsen uppbär hela avkomsten oavkortad, komme åter att å budgeten föranleda högst avsevärda utgifter. Jag anser därför, att fullgoda skäl tala för att de till Strömsholm hörande egendomarna, vilkas arrenden utgå den 14 mars 1914 och som nu äro anslagna till stuteriväsendet, från denna tid överlämnas till statens domäners fond. Att redan nu dit överflytta egendomen Strömsvik, som enligt nådiga brevet den 31 december 1902 är utarrenderad till den 14 mars 1924, synes mig icke lämpligt. Däremot anser jag, att samtliga nu direkt av depån disponerade ägor böra den 14 mars 1914 överföras till sagda fond med undantag allenast av det jordområde vid Strömsholm, varå själva depåbyggnaderna med tillhörande anläggningar äro belägna, jämte dessa byggnader och anläggningar ävensom så stor del av f. d. lönejordarna, som erfordras för depåpersonalens behov. Detta undantagna område har med ledning av erhållna upplysningar utmärkts med röd streckning å en vid de sakkunnigas betänkande fogad, år 1912 upprättad översiktskarta över Strömsholm med underlydande hemman och lägenheter.

Det vederlag, som i form av ökat statsanslag bör tillkomma stuteriöverstyrelsen och som är oundgängligen nödvändigt, därest icke styrelsens verksamhet för hästavelns främjande skall avsevärt förlamas — vilket vore desto olämpligare, som just nu Kungl. Maj:t funnit sig böra föreslå kraftiga åtgärder för befrämjande särskilt av den ädla hästaveln — torde böra bli föremål för närmare utredning från stuteriöverstyrelsens

sida, sedan frågan om egendomarnas överförande till domänfonden blivit avgjord. Att uppskjuta avgörandet av anslagsfrågan till 1914 års riksdag torde heller icke innebära några olägenheter för stuteriöverstyrelsen. De nuvarande arrendekontrakten rörande dessa egendomar innehålla nämligen bestämmelse att penningarrendet skall erläggas före arrendeårets utgång och naturaprodukterna i allmänhet inom de sista tre respektive fyra månaderna under arrendeåret. För det arrendeår, som slutar den 14 mars 1914, erhåller alltså depån arrendeinkomsten under tiden närmast därförut och skulle, ifall egendomarnas inkomster fortfarande tillflöte depån, icke förrän i slutet av 1914 eller början av 1915 ånyo kunna erhålla annan arrendeinkomst av dem än en mindre kvantitet naturaprodukter.

Jag övergår nu till att yttra mig om de särskilda egendomarna och den ändamålsenligaste användningen av dessa, såvitt detta kan för närvarande bedömas. Jag vill då först anmärka, att det väl varit önskligt, att en i detalj utförd styckningsplan förelegat å de områden, som nu ansetts lämpliga att upplåtas till försäljning. Så har i regel plägat ske, då frågor om jordupplåtelser underställts Riksdagen — men då ett så detaljerat arbete medfört icke ringa kostnader såväl som tidsutdräkt och frågan om den stora Strömsholmsegendomens rätta användning är synnerligen invecklad, har jag ansett, att Riksdagen, innan allt för vidlyftiga mått och steg tagas, bör bliva satt i tillfälle att uttala sig särskilt om i vilken omfattning försäljning bör ske.

I likhet med de sakkunniga anser jag, att de egendomar, som nu äro någorlunda tillräckligt bebyggda och utgöra lämpliga arrendegårdar, böra bibehållas i kronans ägo. Deras iståndsättande och förseende med ytterligare nödiga byggnader i enlighet med de sakkunnigas förslag lärer icke möta svårigheter, därest förslaget om deras överförande till statens domäners fond vinner bifall. Sålunda bör Strömsholms kungsladugård med till denna arrendelott hörande ägor, dock med undantag av den s. k. Herrskogsjorden, till vilken jag senare återkommer, bibehållas och utarrenderas. Vidare bör den arrendelott, som benämnes Hultet med Säby udde, Djurgården och Rigärdet, vilken arrendelott ligger i omedelbar närhet av kungsladugårdens ägor, bibehållas. Likaledes böra de nuvarande utarrenderade smärre områdena, som ligga i omedelbart sammanhang med Strömsholmskomplexet eller utgöras av öar i Mälaren invid samma komplex, ävensom de av depån nu direkt disponerade ägorna inom Strömsholmskomplexet bibehållas. Jämväl Liberga skog, som visserligen är belägen utan samband med annan kronoskog, bör, då den är av ganska avsevärd omfattning, bibehållas i kronans ägo, dock att möjligen något mindre område behöver avskiljas till byggnadstomter åt Libergsäng.

Vad beträffar det stora Köpingskomplexet jämte Köpings djurgård, omfattande en sammanlagd areal av 1,497.0666 hektar, varav 802.7218 hektar åker, föreligga, såsom de sakkunniga framhållit, rörande detsamma så många egenartade omständigheter, att bedömandet av den ur olika synpunkter lämpligaste dispositionen av detsamma är synnerligen svårt. Utan tvivel har staten här ett tillfälle att genom upplåtelse av jord skapa nya brukningsdelar i rätt avsevärd omfattning med utsikt för dess innehavare att å dem finna sin bärgning. Emellertid kan det knappast vara lämpligt att på en gång och på en och samma plats upplåta så mycket jord, som skulle bliva fallet, i händelse hela detta komplex nu upplätes. Dessutom torde det ej vara klokt att, därest försäljning skulle ske, uppställa som villkor, att hela området skulle utläggas till småbruk och egnahem. Det är sannolikt, att vissa områden skulle bättre lämpa sig för något större bruk, än som avses i gällande grunder för upplåtelse till mindre bemedlade och obemedlade av egnahemslägenheter från kronoegendomar. I varje fall är den nu föreliggande utredningen allt för ofullständig för att läggas till grund för ett förslag om försäljning av detta område.

I avvaktan på ytterligare undersökning rörande den lämpligaste framtida dispositionen av detsamma torde därför ny utarrendering på kortare tid böra ske även med risk att arrendeavgiften kommer att något nedgå.

De sakkunniga hava emellertid ansett det vara ett oundgängligt villkor för att de söder om Hedströmmen belägna ägorna av ifrågavarande stora komplex skola kunna bringas i högre kultur, att staten bekostar upptagandet därstädes av nödiga avloppsgravar m. m. Kostnaden härför har beräknats till 19,200 kronor. I vad de sakkunniga sålunda anfört vill jag till alla delar instämma. Jag vill emellertid framhålla, att dylika avloppsgravar torde erfordras även beträffande en del av den norr om Hedströmmen belägna marken. De sakkunniga hava, då de föreslagit hela sistnämnda områdes försäljning till Köpings stad, icke haft anledning att undersöka denna fråga. En utredning därom beträffande hela det område, som icke anses behövligt för Köpings stad, torde därför nu böra verkställas.

Såsom jag förut meddelat, har Köpings stad anmält önskan att förvärva hela det område, som är beläget norr om Hedströmmen, omfattande en areal av icke mindre än 689 hektar 25.4 ar. I likhet med domänstyrelsen anser jag försäljning till nämnda stad av så stort markområde icke lämplig. Staden har i en senare ingiven framställning anhållit att åtminstone få förvärva ett närmast staden och utefter

Köpingsån beläget område om ungefär 187 hektar 24.7 ar. Jag anser visserligen de skäl, stadsfullmäktige anfört, böra föranleda, att tillfälle beredes staden att förvärva något område av ifrågavarande egendomskomplex, men finner mig för närvarande icke kunna utan ytterligare utredning angående omfattningen av det område, som verkligen är erforderligt för stadens behov, samt rörande ett dylikt förvärvs inverkan på försäljnings- och brukningsförhållandena beträffande de ägoområden, som icke skulle förvärvas av staden, uttala någon bestämd mening i fråga om storleken och läget av det område, som må erbjudas staden till inköp. Härtill kommer att, då de sakkunniga ansett hela ägoområdet norr om Hedströmmen böra säljas till staden, de icke utsatt något värde å de särskilda delarna av detta område och att alltså tillräcklig ledning saknas för bedömande av värdet av det senaste av staden önskade området. Den närmare utredning angående Köpingskomplexet i dess helhet, varom jag nyss talat, bör uppenbarligen avse jämväl nu förevarande fråga.

På grund av den ståndpunkt, jag sålunda nu måst intaga beträffande dispositionen av Köpingskomplexet, anser jag, att något beslut icke nu bör fattas rörande vare sig Köpings stads omförmälda ansökning eller de ansökningar, som gjorts av Kungs Barkarö kommun om inköp av viss del av Tyskhagen och av arbetaren Brandt om förvärv av visst område vid Fröstuna. De av Köpings stads- och landsförsamlingar samt av Snevringe härads vägstyrelse gjorda ansökningarna synas mig, i enlighet med de sakkunnigas åsikt, icke böra bifallas.

Jag kommer nu till de övriga delar av Strömsholmsdomänen, som de sakkunniga föreslagit till försäljning. Såsom jag redan förut anfört, skulle det varit önskvärt att redan nu, innan beslut i försäljningsfrågan fattas, kunnat äga tillgång till en i detalj utförd styckningsplan. Då emellertid tiden icke tillåtit detta och det är angeläget att de till försäljning avsedda lägenheterna må kunna tillträdas så snart som möjligt och helst vid utgången av nuvarande arrendeperiod, anser jag denna omständighet icke böra utgöra hinder för att framlägga frågan redan nu för Riksdagen. Upprättandet av dylik styckningsplan jämte värdering kommer naturligtvis att ofördröjligen igångsättas, därest Riksdagen medgiver försäljning av därtill föreslagna områden.

I fråga om den till Strömsholms kungsladugård hörande s. k. *Herrskogsjorden,* belägen väster om järnvägen och norr om Herrskogsvägen, hava de sakkunniga föreslagit, att densamma skall försäljas till egna hem. Jag biträder detta förslag. Områdets sammanlagda areal

uppgår till 49 hektar 81.70 ar, varav 25 hektar 90.60 ar åker. Områdets försäljning synes böra äga rum enligt gällande grunder i fråga om åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärva egnahemslägenheter från kronoegendomar, offentliggjorda genom kungörelsen den 31 december 1909. Vad beträffar det av de sakkunniga beräknade värdet å detta område, utgörande efter 300 kronor för hektar av såväl åker och äng som avrösningsjord tillhopa 15,000 kronor förutom värdet av byggnaderna, som ju icke tillhöra kronan, synes mig detta, i betraktande av den rätt stora åkerarealen möjligen kunna vid en ny värdering något ökas, men anser jag mig icke kunna på den nu föreliggande utredningen bestämt stödja en beräkning av högre inkomst genom detta områdes försäljning, än de sakkunniga angivit.

Lägenheten *Rytterns äng* har av de sakkunniga föreslagits till försäljning i befintligt skick. På grund av dess avskilda läge och ringa tillgång på skogsmark samt de jämförelsevis dryga utgifter, dess förseende med tidsenliga åbyggnader skulle medföra för kronan, anser jag mig böra biträda detta förslag. Försäljningsvärdet är av de sakkunniga, med hänsyn särskilt till den nu växande värdefulla ekparken, upptaget till 20,000 kronor och torde tillsvidare böra beräknas till detta belopp. De sakkunnigas förslag innefattar, att denna lägenhet skall säljas ostyckad. Jag anser dock i betraktande av lägenhetens storlek och den omständigheten, att de därå befintliga byggnaderna vitsordats vara otillräckliga, att styckning av lägenheten bör ske och de särskilda lotterna utbjudas till försäljning enligt grunderna i ovan omförmälda kungörelse den 31 december 1909.

Jämväl den i närheten av Rytterns äng belägna, obebyggda lägenheten *Skarpan* har av de sakkunniga ansetts böra säljas och jag ansluter mig till detta förslag. Den därigenom inflytande inkomsten synes tillsvidare böra upptagas enligt de sakkunnigas beräkning till 5,300 kronor. Även vid denna lägenhets försäljning torde förberörda grunder för egnahemsupplåtelser böra tillämpas.

Libergsäng anser jag i likhet med de sakkunniga böra försäljas, varvid möjligen något mindre område av Libergs skog behöver medfölja för beredande av byggnadsplatser. De sakkunniga hava upptagit försäljningsvärdet å Libergsäng till 21,000 kronor. Denna försäljning bör avse upprättandet av egnahemslägenheter och sålunda ske enligt grunderna i ovanberörda kungörelse den 31 december 1909.

Kobergsäng är en på ganska långt avstånd från övriga Strömsholmsegendomar belägen lägenhet, för vars bibehållande i kronans ägo

inga skäl synas föreligga. Den är alldeles skoglös och staten äger å densamma endast en mindre logbyggnad. Lägenhetens närbelägenhet till Arboga stad synes böra medföra, att densamma vid försäljning må kunna betinga ett icke obetydligt pris. De sakkunniga hava beräknat 30,000 kronor, lösen för arrendatorns till 4,500 kronor försäkrade byggnader häri icke inbegripen. Egendomen synes lämpligen böra säljas styckad samt enligt grunderna i förberörda kungörelse den 31 december 1909. Den omständigheten att lägenheten har en långsträckt och oregelbunden figur bör icke behöva utgöra hinder för att anordna vägar till de särskilda lotterna.

Vad därefter beträffar den strax öster om Kungsörs köping belägna lägenheten *Uddhagen,* synes densamma, som uppges i fråga om åkerjorden befinna sig i sämsta möjliga skick och som är bebyggd endast med en till 500 kronor brandförsäkrad, arrendatorn tillhörig lada, böra försäljas. Densamma innehåller icke annan skogsmark än en till arealen jämförelsevis obetydlig ekpark, för vars bibehållande i kronans ägo tillräckliga skäl ej synas föreligga, men som vid områdets försäljning kan, på grund av dess värde vid utläggandet av natursköna byggnadstomter, i avsevärd mån stegra egendomens pris. Att egendomens arrendevärde redan nu icke beräknas uteslutande på grund av åkerjorden synes framgå därav, att arrendet utgör icke mindre än 64 kronor 13 öre per hektar åker, oaktat denna befinner sig i ovan antytt skick. Såsom ovan anförts, har från Kungsörs köpings sida framställning gjorts att, i händelse lägenheten skulle av kronan säljas, få bliva i tillfälle att underhandla om köp därav. Något direkt köpeanbud har emellertid icke avgivits, utan sagda framställning har endast gjorts av en kommitté, som Kungsörs köpings fullmäktige tillsatt för utredning av frågan om denna kronoegendoms inköp. Kommitténs tillsättande föranleddes i sin ordning av en inom fullmäktige väckt motion, vari anfördes bland annat, att Uddhagens läge vore det allra gynnsammaste för upplåtelse av mark till egna hem, att det därför ej syntes bliva svårt att sälja området, styckat i tomter, att den till lägenheten hörande parken Ekudden väl vore vad natur och läge beträffade en av de vackraste i Sverige, att denna park visserligen hittills varit tillgänglig för köpingens invånare, men att det ej vore säkert, ifall detta skulle fortfara, om lägenheten komme i en annan ägares hand, att Kungsörs köping vore stadd i raskt framåtskridande, vilket syntes skola i än högre grad bliva händelsen om frågorna rörande Mälarens reglering och anläggandet av en järnväg Katrineholm—Köping snart vunne en lycklig lösning, att om lägenheten komme i enskilda tomtspeku-

lanters händer, densamma skulle med sitt utmärkta läge och lättarbetade byggnadstomter bliva en svår konkurrent till köpingen, samt att för köpingens utveckling säkerligen skulle inom kort uppstå verkligt behov av ökad tillgång å byggnadstomter. Vad sålunda anförts synes mig utvisa, att sakliga skäl av ganska stor betydelse tala för att Kungsörs köping må beredas tillfälle att, om den så önskar, förvärva ifrågavarande lägenhet eller någon del av densamma. Priset synes i sådant fall böra bestämmas i enlighet med reglerna för expropriation. Då emellertid från köpingens sida ännu endast en förberedande förfrågning framställts, bör uppenbarligen ett beslut om lägenhetens försäljning icke begränsas till att endast avse dess överlåtande till köpingen. Om köpingen avstår från att reflektera å köp av lägenheten eller Kungl. Maj:t finner de villkor, som tilläventyrs kunna komma att uppställas från köpingens sida, oantagliga, bör Kungl. Maj:t äga frihet att sälja egendomen på annat sätt, vilket även bör, för den händelse blott en del av lägenheten säljes till Kungsörs köping, gälla för den återstående delen. Denna försäljning bör i sådant fall ske enligt grunderna för egnahemslägenheters upplåtande. Att, såsom domänstyrelsen förordat, vid försäljningen av lägenheten till Kungsörs köping stadga särskilt förbehåll i syfte av ekparkens bevarande synes mig ej behövligt. Tillsvidare synes på grund av de sakkunnigas utredning ett försäljningsvärde av 35,000 kronor böra beräknas.

Husbondängen är jämväl en särskilt för sig belägen lägenhet. I likhet med de sakkunniga anser jag tillräckliga skäl icke föreligga för att i kronans ägo behålla densamma. Den är fullständigt obebyggd, så när som på en stuga, vilken synes tillhöra den person, Andersson Stick, som gjort framställning att få köpa den tomt, varå huset är uppfört. Tillräckligt skäl att såsom domänstyrelsen ifrågasatt, för kronan behålla den knappt 15 hektar omfattande ekskogen, vilken icke ligger i sammanhang med annan kronan tillhörig skog, synes mig icke föreligga. Denna ekbacke lär vara särdeles lämplig till tomtplatser för de lägenheter, i vilka jag anser fastigheten böra uppdelas. De sakkunniga uppgiva visserligen, att förutsättningar saknas för anordnande av egna hem å lägenheten, troligen dock med undantag av Sticks omförmälda tomt, och hålla före, att egendomen bör säljas antingen i sin helhet eller uppdelad i exempelvis tre lotter. Jag anser emellertid, att försäljningen bör ske enligt merberörda grunder av den 31 december 1909, varvid en blivande undersökning torde få utvisa, i huru många lotter fastigheten bör styckas. Saluvärdet har nu av de sakkunniga beräknats till 25,000 kronor.

Den sammanlagda arealen å de till försäljning nu föreslagna egendomarna utgör 281 hektar 38.60 ar, varav 211 hektar 22.20 ar åker, 6 hektar 76.70 ar äng, 60 hektar 9 ar avrösningsjord och 3 hektar 30.70 ar impedimenter. Härtill kan komma en obetydlig areal av Liberga skog för byggnadsplatser till lägenheter å Libergsäng. I avseende å arealen å varje särskild egendom tillåter jag mig hänvisa till bilagan. Sammanlagda försäljningsvärdet är av de sakkunniga beräknat till 151,300 kronor.

Köpeskillingarna för de fastigheter, som komma att försäljas, synas mig böra ingå till statens domäners fond och disponeras på samma sätt som liknande medel för andra försålda kronoegendomar och alltså enligt Riksdagens beslut år 1911 användas till inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark ävensom till inlösen av ströängar å kronoparkerna i Norrland och Dalarna.

Motion. I sammanhang härmed har utskottet till behandling förehaft en inom Första kammaren av herr *Pers* väckt motion, nr 174, däri hemställts, att Riksdagen måtte för sin del besluta

1:o) att lägenheten Rytterns äng må försäljas ostyckad och hembjudas nuvarande arrendatorn att lösas efter värdering; samt

2:o) att den del av det så kallade Köpingskomplexet, som ligger norr om Hedströmmen, må i sin helhet försäljas till Köpings stad, så vida för staten antaglig överenskommelse kan träffas.

Till stöd härför har motionären anfört följande:

»Genom nådig proposition, nr 260, har Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att medgiva försäljning av vissa till Strömsholms hingstdepå anslagna kronoegendomar, och att rörande andras disposition dessa skulle tillföras statens domäners fond. Bland de förra, nämligen de till försäljning föreslagna, befinnes lägenheten Rytterns äng, som Kungl. Maj:t föreslagit, att den skulle styckas och försäljas i flere lotter. Emellertid har lägenheten ett avskilt läge och är i saknad av skog till byggnadsvirke, vartill kommer att det är föga sannolikhet för, att jordlotter utan åbyggnader och skog där i trakten skulle locka köpare. Då arrendatorn av lägenheten är en strävsam och aktningsvärd man, som under en längre följd av år brukat lägenheten och äger de flesta av dess åbyggnader, anser jag det lämpligast, att lägenheten utan att styckas hembjudes till nuvarande arrendatorn till inköp efter värdering.

Beträffande dispositionen av det så kallade Köpingskomplexet har det varit ifrågasatt att till Köpings stad försälja hela den del av detsamma, som ligger norr om Hedströmmen och som omfattar en areal av

689 hektar 25.4 ar. Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har i likhet med domänstyrelsen ansett, att en sådan försäljning ej skulle vara tillrådlig, utan hemställt om närmare utredning av områdets disposition. I varje fall anser statsrådet en så stor markförsäljning till staden icke lämplig.

Om man tager närmare kännedom om förhållandena på ifrågavarande område torde man emellertid komma till en annan uppfattning. Området är synnerligen flackt beläget. En betydande del därav är sankmark och största delen av området lider vid högvatten av översvämningar från Hedströmmen på den ena sidan och Köpingsån på den andra, på den tredje möter Mälaren. Området bildar en enhet som det möter vissa svårigheter att utnyttja på ett lämpligt sätt, vilka svårigheter skulle ökas i betänklig grad om två principaler, staten och staden Köping, skulle dela detsamma. Avdikning, vägar, fördelning av ängen på åkerområdena skulle försvåras på ett betänkligt sätt. Från statens sida bör det därföre anses vara välkommet om Köpings stad ville köpa det hela. Det torde också vara känslan av de svårigheter, som skulle möta vid en uppdelning mellan de två huvudintressenterna, som föranlett staden att inleda underhandling om inköp av det hela.

Som bekant ha städerna under den senare tiden börjat inköpa ägoområdena i sin närhet för att kunna ordna förutsättningarna för sin utveckling på ett lämpligt sätt ifråga om bostadsmark och dylikt. Här tillkomma hamn- och bangårdsanordningar m. m. För Köping är detta så mycket angelägnare, som norra stranden av Köpingsån ligger inom Munktorps socken. När man tar i betraktande, att en stor del av det till försäljning ifrågasatta området är en sankmark, som ej på länge kan få annan nyttig användning än som naturlig äng, så är områdets storlek ingalunda av den omfattning att denna omständighet i och för sig kan sägas motivera ett avstyrkande. Därtill kommer att stadskommunen givetvis har lättare att anordna området på ett ur alla synpunkter tillfredsställande sätt, än det står i statens hand att kunna göra. En försäljning till Köpings stad av området mellan Köpingsån och Hedströmmen torde därföre vara förmånlig ur olika synpunkter.»

Utskottet.

Genom vad i ärendet förekommit har utskottet för sin del funnit ådagalagt, att frågan om förvaltningen av ifrågavarande egendom efter den 14 mars 1914 vinner sin bästa lösning genom att densamma i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag överföres till statens domäners fond och förvaltas på sätt som gäller om statens domäner i allmänhet, därvid dock enligt utskottets mening de mindre jordområden med därå

befintliga byggnader och anläggningar, vilka ansetts nödvändiga för den å egendomen förlagda hingstdepån, fortfarande böra få av depån disponeras. I fråga om den närmare dispositionen av de särskilda fastigheter, varav Strömsholmsdomänen består, anser sig utskottet även i huvudsak böra biträda Kungl. Maj:ts förslag, men vill utskottet emellertid i likhet med departementschefen framhålla, att det varit önskligt, att en mera genomförd styckningsplan hade förelegat i avseende å de områden, vilka ansetts böra försäljas.

Utskottet har sålunda icke något att erinra emot bibehållande av följande därtill föreslagna delar av egendomen, nämligen Strömsholms kungsladugård med tillhörande ägor, med undantag av den s. k. Herrskogsjorden, vidare Hultet med Säby udde, Djurgården och Rigärdet, de i omedelbart sammanhang med Strömsholmskomplexet liggande områdena och öarna i Mälaren invid samma komplex jämte de av depån direkt disponerade ägorna inom komplexet samt Liberga skog, med undantag möjligen av något mindre område till byggnadstomter åt Libergsäng.

Vad vidare angår förslaget om försäljning av den s. k. Herrskogsjorden samt lägenheterna Rytterns äng, Skarpan, Libergsäng och Uddhagen föranleder Kungl. Maj:ts förslag icke annan erinran från utskottets sida än att lägenheten Rytterns äng i överensstämmelse med den i herr Pers motion gjorda hemställan synes böra hembjudas nuvarande arrendatorn därav till inlösen mot det värde lägenheten kan varda åsatt vid en blivande uppskattningsförrättning.

Beträffande lägenheten Kobergsäng finner utskottet emellertid giltigare skäl tala för ett bibehållande i kronans ägo än för en försäljning av denna lägenhet, som för närvarande är under synnerligen god skötsel och genom sin belägenhet invid Arboga stad kan komma att få ett högre värde. Utskottet kan därför icke tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Angående lägenheten Uddhagen, som är belägen strax öster om Kungsörs köping och som köpingen uttalat önskan att förvärva, får utskottet ansluta sig till förslaget, att köpingen måtte beredas tillfälle härtill, därvid priset bör bestämmas enligt expropriationsförordningen, samt att, därest köpingen avstår härifrån, Kungl. Maj:t skall äga att försälja lägenheten, vilket senare, om köpingen allenast vill förvärva en del av lägenheten, även bör gälla återstoden av densamma. I detta sammanhang vill utskottet framhålla önskvärdheten av att, därest lägenheten helt eller delvis kommer att försäljas åt enskilda, åtgärder om möjligt vidtagas för bevarande av den å lägenheten befintliga ekparken.

Vad slutligen angår förslaget om dispositionen av det s. k. Köpings-

komplexet jämte Köpings Djurgård, vars norr om Hedströmmen belägna del Köpings stad anmält sin önskan att inköpa, föranleder Kungl. Maj:ts framställning icke någon erinran från utskottets sida. Utskottet finner sålunda, dels att allenast en del av omförmälda, norr om Hedströmmen belägna område av Köpingskomplexet bör till staden upplåtas, varför ytterligare utredning i fråga härom samt om lämpligaste sättet för försäljning av återstoden av denna del av Köpingskomplexet bör äga rum, innan definitivt beslut i ämnet fattas, dels ock att jämväl i fråga om den söder om Hedströmmen belägna delen av samma komplex utredning bör verkställas rörande uppdelning och försäljning av denna fastighet. I enlighet härmed kan utskottet icke tillstyrka det i herr Pers motion framställda förslaget om försäljning till Köpings stad av hela den norr om Hedströmmen belägna delen av Köpingskomplexet. Sedan den sålunda förordade utredningen rörande dispositionen av Köpingskomplexet blivit verkställd, torde Kungl. Maj:t komma att för Riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Under åberopande av vad sålunda anförts och då utskottet i övrigt icke har något att erinra mot den föreliggande framställningen får utskottet hemställa,

att Riksdagen, med avslag av den under 2:o) i herr Pers förevarande motion gjorda framställning, må i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition och vad under 1:o) i berörda motion hemställts,

dels medgiva, att nedannämnda, till Strömsholms hingstdepå nu anslagna fastigheter i Västmanlands län må sålunda disponeras,

att den del av Strömsholms kungsladugård i Kolbäcks socken, som benämnes Herrskogsjorden och är belägen väster om Oxelösund—Flen—Västmanlands järnväg samt norr om Herrskogsvägen och innefattar en areal av 49 hektar 81.70 ar, ävensom lägenheten Skarpan i Rytterns socken, lägenheten Libergsäng i Torpa socken jämte det mindre område av Liberga skog i samma socken, som må finnas erforderligt för beredande av byggnadsplatser, och lägenheten Husbondängen i Kungs Barkarö socken må efter verkställd styckning och saluvärdering försäljas enligt kungörelsen den 31 december 1909 angående förändrade grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obe-

medlade bereda tillfälle att förvärva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar och med iakttagande av de i kungl. brevet till domänstyrelsen samma dag meddelade närmare bestämmelser i fråga om tillämpningen av berörda grunder;

att lägenheten Rytterns äng i Rytterns socken efter verkställd saluvärdering hembjudes nuvarande arrendatorn av lägenheten till inköp för ett pris, motsvarande det vid värderingen åsatta värde; samt

att lägenheten Uddhagen i Kung Karls socken likaledes må försäljas, varvid det må ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma, huruvida det må medgivas Kungsörs köping att helt eller delvis förvärva lägenheten, i vilken händelse köpeskillingen skall bestämmas i den ordning, gällande förordning angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov stadgar; skolande, därest Kungsörs köping icke förvärvar lägenheten eller mer än en del av densamma, lägenheten eller den återstående delen därav försäljas enligt ovanberörda kungörelse och kungl. brev den 31 december 1909;

dels medgiva, att de för ovanberörda fastigheter Herrskogsjorden, Rytterns äng, Skarpan, Libergsäng jämte erforderlig del av Liberga skog, Husbondängen och Uddhagen inflytande köpeskillingar eller, därest och i den mån samma fastigheter icke försålts med tillträdesrätt för köpare den 14 mars 1914, från och med sistnämnda dag fastigheterna själva må tillföras statens domäners fond;

dels medgiva, att de för samma fastigheter inflytande köpeskillingar må användas till inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark ävensom till inlösen av ströängar å kronoparkerna i Norrland och Dalarna;

dels ock medgiva, att samtliga övriga till Strömsholms hingstdepå nu anslagna fastigheter må från och med den 14 mars 1914 tillföras statens domäners fond, dock med undantag av dels det jordområde vid Strömsholm, varå själva depåbyggnaderna med tillhörande anläggningar äro belägna, jämte dessa byggnader och

anläggningar ävensom så stor del av f. d. lönejordarna, som erfordras för depåpersonalens behov, dels ock den till den 14 mars 1924 utarrenderade egendomen Strömsvik.

Stockholm den 15 maj 1913.

På jordbruksutskottets vägnar:

GÖSTA TAMM.

Närvarande: herrar Tamm, Paulson, Lindblad, Pers, Ericsson, Lundell, Kronlund, Linders, Hellström, greve Wachtmeister, Ingeström, frih. Gyllenstierna, Lundström, Ekerot, Bosson och Tysk.

Reservationer:

av *A. Pers, P. O. Lundell* och *A. H:son Wachtmeister,* vilka yttrat:

»Utskottets majoritet har anslutit sig till Kungl. Maj:ts uppfattning i fråga om dispositionen av den del av Köpingskomplexet, som ligger intill Köpings stad och norr om Hedströmmen. På de grunder, som herr Pers utvecklat i sin motion i ämnet anse vi oss likväl böra förorda, att detta område försäljes till Köpings stad, som har långt lättare än staten att på ett tillfredsställande sätt ordna detta område. Den strävan som stadssamhällena på senare tiden ådagalagt att ordna bostads- och egnahemsområden i sin närhet för sin befolkning är värd allt tillmötesgående från statsmakternas sida. Här föreligger därjämte behov av mark för hamn och bangårdsanläggningar. Köpings stad har naturliga förutsättningar för utveckling av sitt näringsliv och det är helt naturligt, att den önskar förvärva ifrågavarande markområde, en önskan som staten endast har fördel av att gå till mötes. I varje fall synes det böra medgivas Kungl. Maj:t att efter underhandling med Köpings stad till densamma upplåta det område, som kan vid närmare undersökning befinnas lämpligt.»

samt av *S. Linders* och *P. Tysk,* vilka beträffande utskottets yttrande i motiveringens sista stycke yrkat, att detta skulle utgå och ersättas med följande framställning:

»Vad slutligen angår förslaget om dispositionen av det s. k. Köpingskomplexet jämte Köpings Djurgård, vars norr om Hedströmmen belägna del Köpings stad anmält sin önskan att inköpa, vill utskottet fästa uppmärksamheten vid, att det här handlar om *stora jordområden* och *betydande värden.* Av utredningen framgår, att den sammanlagda arealen i runt tal utgör *1,500 hektar* därav över 800 hektar åker och nära 500 hektar äng. Sakkunniga beräkna efter det 54 hektar avskilts i ändamål att bibehållas i statens ägo det *sammanlagda försäljningspriset till 236,200 kronor,* sedan dock staten gäldat avdikningskostnader med 19,200 kronor. Om en ovillkorlig styckning och försäljning nu skulle framdrivas, är fara värt, att *det gamla arrendejobbet,* där en huvudarrendator av subarrendatorer uttager en arrendeavgäld av årligen över 5,000 kronor mera än egen avgäld, *skulle komma att ersättas av ett lika olämpligt spekulationsjobb i stor skala till nackdel för de blivande verkliga brukarna.* Då dessutom i dessa trakter gjort sig gällande en stark strävan att sammanslå mindre brukningsdelar till större jordbrukskomplex, kan det så mycket lättare riskeras, att *ändamålet med upplåtelsen icke bliver tillräckligt tryggat.*

Utskottet finner att området i och för sig lämpar sig bra för egnahemsupplåtelser, isynnerhet om, såsom sakkunnige föreslagit, staten först påkostar en utdikning efter enhetlig plan. För ett slutligt bedömande tarvas emellertid, vilket även tydligt framgår av departementschefens yttrande, en *fullständigare utredning* av frågan samt utarbetande av styckningsplaner. Till en sådan närmare utredning ansluter sig utskottet. Men enär statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet redan under nästlidet år tillkallat sakkunnige för utarbetandet av förslag till en arrendeform med tryggad besittningsrätt för upplåtelser av kronans jord åt obemedlade och mindre bemedlade, finner utskottet det med klokt förutseende förenligt, att den närmare detaljutredning, som avses för ifrågavarande jordområden, *även bör omfatta möjligheten av upplåtelser under annan form än äganderätt.*

Sällan står ett så stort och välbeläget område å kronans domäner till buds för en kolonisation med utpräglat syfte att bereda fattigt folk tillfälle att förskaffa sig egen torva. *Illa fyller staten sin uppgift, ifall spekulationshungern först får taga sitt lystmäte av jorden.* Vid sådant förhållande har utskottet funnit, att det allmänna och de verkliga jordbrukarna bäst tjänas av *ett system, som ger jordägaren staten sitt* och

inrymmer *åt de verkliga jordbrukarna en avkastning, som icke till stor del uppsuges av räntor på ett orimligt uppjobbat jordvärde.* Detta är ett ganska *enastående tillfälle* för en framsynt jordpolitik, som staten icke bör låta gå sig ur händer.

I sammanhang med denna utredning torde även frågan om ifrågasatt försäljning till Köpings stad böra lösas, varför utskottet icke kan tillstyrka herr Pers motion.

Utskottet anser sålunda att hela det s. k. Köpingskomplexet jämte Köpings Djurgård bör i huvudsak disponeras för egnahemsupplåtelser efter det en närmare utredning blivit på sätt utskottet förutsatt verkställd.»

Bilaga.

	Egendomarnas namn	Ägoareal				
		Åker	Äng	Avrösning	Impediment	Summa
Utarrenderade genom domänstyrelsen till den 14 mars 1914.	Strömsholms kungsladugård med Kvarnhagsvretarna, Stallängen, Sävholmen, Hummelskär och del av Jordmarken	192.662	29.071	133.188	5.665	360.586
	Hultet med Säbyudde, Djurgården och Rigärdet	96.090	10.776	104.949	2.397	214.212
	Soten, Billingsklubben, Nyckelgrunden, Klubbholmen, Lilla Stafsholmen, Stafsholmen	4.103	4.160	7.701	1.227	17.191
	Rytternsäng	22.423	0.013	7.330	0.493	30.259
	Skarpan	11.828	0.042	5.445	0.155	17.470
	Libergsäng	34.172	0.587	0.091	0.626	35.476
	Kobergsäng	49.116	0.370	—	1.057	50.543
	Uddhagen	21.052	2.155	10.198	0.320	33.725
	Köpingskomplexet: Tyskhagen, Myskhagen, Jordmarken, S. o. N. Tallholmen, Botten, Linlandet, Suggskär, Harsten, Fiskhagen, Stenhagen, Mellanhagen, Grönöhagen, Tranviken, Gubbgrundet, Köpingsön, Byslätten	741.756	445.384	84.144	19.139	1,290.423
	Husbondängen	46.725	1.226	15.771	0.374	64.096
	Köpings djurgård	59.075	1.276	55.127	0.151	115.629
	Summa	1,279.002	495.060	423.944	31.604	2,229.610
Disponeras direkt av hingstdepån	Åshagarna, Jägaråsen, Malmön, Vitön, Runskär, Sänkslätten eller Sankslåttern	1.891	36.407	50.276	9.000	97.574
	Liberga skog och skogvaktarboställe	—	—	134.930	16.100	151.030
	Tartarhagen, Österängen, Koängen I och II [1]	4.827	62.513	—	—	67.340
	Södra åsen	—	—	10.000	—	10.000
	F. d. lönejordar, Oxhagarna, Kvarnhagen [2]	32.506	41.862	5.360	—	79.728
	Herrskogen, del av Jordmarken, Billingen, Bärlingen, Broholmen med Sandholmen	—	—	188.250	67.280	255.530
	Summa	39.224	140.782	388.816	92.380	661.202
Utarrenderad till 14/3 1924	Strömsvik med Häggholmen och Sylta hagar	223.175	37.356	53.884	1.145	315.560
	Totalsumma	1,541.401	673.198	866.644	125.129	3,206.372

[1] Utarrenderade av depån. [2] Delvis utarrenderade av depån. [3] I taxeringsvärdet ingå hingstdepåns

Avrösningsjorden innehåller i skogsmark	Antal ekar	Nuvarande arrendebelopp								Byggnadernas brandförsäkringsvärde		Taxeringsvärde
		Hö kg.	Halm kg.	Havre kg.	Penningar		Summa värde			Statens	Arrendatorns	
129.846	1,379	2,806	33,459	7,938	3,000	—	4,784	61		59,940	15,720	93,800
104.391	546	—	15,000	—	2,388	—	2,763	—		33,900	9,900	56,000
7.701	197	—	—	—	325	—	325	—		250	250	5,300
7.094	465	—	8,520	1,540	363	—	730	—		740	1,990	12,400
5.373	60	—	—	770	221	—	298	—		—	—	4,200
—	—									1,500	700	18,000
—	—									700	4,500	20,000
9.777	934									—	500	16,000
		348,563	68,013	107,485	2,860	32	34,480	10		6,700	114,830	459,300
23.259	4,757											
14.787	713									—	—	21,000
50.934	—	—	—	—	1,200	—	1,200	—		300	16,000	33,600
353.162	9,069	351,369	124,992	117,733	10,357	32	44,580	71		104,030	164,390	739,600
21.600	874	—	—	—	—	—	—	—		—	3,600	4,200
134.930	13	—	—	—	—	—	—	—		4,000	—	61,500
—	1,531	—	—	—	1,000	—	1,000	—				
—	631	—	—	—	—	—	—	—				
—	129	—	—	—	964	—	964	—		315,025	—	182,900[8]
188.250	4,835	—	—	—	—	—	—	—				
344.780	8,013	—	—	—	1,964	—	1,964	—		319,025	3,600	248,600
—	1,977	—	—	—	4,500	—	4,500	—		88,300	4,770	115,300
697,942	19,059	351,369	124,992	117,733	16,821	32	51,044	71		511,355	172,760	1,103,500

åbyggnader.